

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРАВА ТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
к.ю.н., доцент Черних Є.М.

« ___ » _____ 2021 р.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ,
ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої
освіти освітньо-професійної
програми 081 Право
Булда Анастасії Дмитрівни
Науковий керівник:
Свірський Борис Михайлович
к.ю.н., професор кафедри
Рецензент: Сущенко Вадим
Анатолійович, к.ю.н., начальник
управління представництва інтересів
держави в суді Донецької обласної
прокуратури

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ___ » _____ 2021 р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ	7
1.1 Особливості елементів криміналістичної характеристики вбивств вчинених в умовах неочевидності.....	7
1.2 Аспекти протидії розкриттю та розслідуванню вбивств, учинених в умовах неочевидності.....	22
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ	35
2.1. Типові слідчі ситуації, слідчі версії та планування при розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності.....	35
2.2. Тактика і методика проведення огляду місця події – вчинення вбивства в умовах неочевидності.....	38
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3 СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ	49
3.1. Залучення спеціалістів та експертів до участі у розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності.....	49
3.2. Новітні криміналістичні науково-технічні розробки розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності.....	58
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У Конституції України зазначено, що «життя людини визнається найвищою соціальною цінністю». У статті 27 у свою чергу вказано, що «ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Тому саме на державу покладено обов'язок захищати життя кожної людини. Особливість суспільної небезпеки умисних вбивств полягає в тому, що вони завдають незворотної шкоди, оскільки людину позбавляють найціннішого – життя. Останнє десятиріччя в Україні відбувається ескалація насильства в суспільстві, більше вчиняється вбивств, зокрема вчинених в умовах неочевидності.

Згідно нещодавніх наукових досліджень кількість вчинених умисних убивств коливалася від 3,5 тис. таких злочинів (2015 рік) до у 2017 році – 1,2 тис. умисних убивств. Найбільша кількість потерпілих від убивств на території Донецької області спостерігалася у 2014 (3386) та 2015 (2194), однак зростання відбулося за рахунок вчинення кримінальних правопорушень вказаної категорії, пов'язаних з проведенням АТО/ООС [1, с. 33].

Ці тенденції дозволяють вважати боротьбу з вбивствами, що вчиняються в умовах неочевидності, важливим напрямком правоохоронної діяльності, та ставлять перед криміналістикою, завдання забезпечення її ефективними, науково обґрунтованими методами та засобами.

Саме, розкриття й розслідування вбивств, вчинених в умовах неочевидності становить для органів досудового слідства серйозні труднощі. Це пов'язано з приховуванням слідів злочину та взагалі протидією розкриття та розслідування вказаних злочинів, що робить їх розкриття та розслідування ще більш складним.

Аналіз судово-слідчої практики показує, що врахування особливостей розкриття і розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності є необхідною умовою ефективного вирішення завдань кримінального

судочинства у справах даної категорії. Тому поглиблене дослідження специфіки розкриття та розслідування вбивств, вчинених в умовах неочевидності є вкрай актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сформульовані в магістерській роботі теоретичні висновки ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики: Р.С. Белкіна, І.В. Кубарева, В.О. Коновалової, О.В. Любчинського, В.В. Польщікова, О.С. Павлюк, В.С. Суходубова, В.Л. Синчук, С.В. Товтина, В.Ю. Шепитько та інших. Проте їх дослідженням не вистачає з'ясування загальних методологічних основ розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності.

Об'єктом дослідження є криміналістичні засоби та методи діяльності, що спрямовані на ефективне розкриття і розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності.

Предметом дослідження є особливості розслідування вбивств вчинених в умовах неочевидності.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі сучасних теоретичних концепцій науки криміналістики розкрити наукові основи розслідування вбивств учинених в умовах неочевидності, розробити окремі криміналістичні засоби та методи, які дозволять підвищити ефективність практики розслідування таких злочинів.

Мета кваліфікаційної роботи конкретизується такими **завданнями**:

– визначити стан наукової розробки проблеми розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності;

– розкрити поняття вбивства, вчиненого в умовах неочевидності (неочевидного вбивства);

– дослідити особливості елементів криміналістичної характеристики вбивств, вчинених в умовах неочевидності;

– з'ясувати аспекти протидії розкриттю та розслідуванню вбивств, учинених в умовах неочевидності;

- висвітлити типові слідчі ситуації, слідчі версії та планування при розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності;
- дослідити особливості тактики і методики проведення огляду місця події при вчиненні вбивства в умовах неочевидності;
- з'ясувати специфіку залучення спеціалістів та експертів до участі у розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності;
- розглянути і узагальнити новітні криміналістичні науково-технічні розробки розкриття та розслідування вбивств, вчинених в умовах неочевидності розкриття та розслідування таких злочинів.

Методи наукового дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи становлять філософські, загальнонаукові і спеціальні методи. Так, діалектичний метод дозволив пізнати спосіб вчинення та слідову картину вбивств в умовах неочевидності; системно-структурний метод сприяв осмисленню й аналізу теоретичних положень криміналістичної характеристики злочинів, організації розслідування вбивств і методологічних засад, які лежать в їх основі; формально-логічні методи (синтез, аналіз, індукція, дедукція, аналогія) використано для аналізу елементів криміналістичної характеристики вбивств вчинених в умовах неочевидності, поняття таких злочинів, узагальнення позитивного досвіду, формулювання дефініцій і висновків; історичний метод сприяв дослідженню стану наукової розробки проблеми розслідування вбивств учинених в умовах неочевидності у криміналістиці; порівняльно-правовий метод використано для порівняння думок вчених, категорій і дефініцій, норм права; конкретно-соціологічний дозволив зібрати емпіричний матеріал про практику організації розслідування вбивств; статистичний метод використано для вивчення стану, динаміки і структури неочевидних вбивств, ефективності протидії правоохоронних органів таким злочинам.

Наукова новизна отриманих результатів. Під час проведення дослідження запропоновано авторське визначення у криміналістичному значенні вбивства, вчиненого в умовах неочевидності (неочевидного

вбивства), виокремлено елементи криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності та елементи у структури місця вчинення неочевидного вбивства. Одержали подальший розвиток розуміння критеріїв типізації слідчих ситуацій щодо розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності та обґрунтовано відповідні слідчі ситуації. Синтезовано структуру організації розслідування неочевидних убивств, визначено специфічні організаційні й тактичні правила огляду місця події при розкритті та розслідуванні неочевидних вбивств. Модифіковано вчення про застосування під час розслідування даного виду злочинів нетрадиційних та новітніх криміналістичних методів.

Практичне значення отриманих результатів полягає насамперед у тому, що положення та висновки роботи сприятимуть розвитку системи знань про розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності. Одержані результати також можуть бути використанні у навчальному процесі – для вдосконалення змісту навчальної дисципліни «Криміналістика».

Апробація дослідження. Результати магістерського дослідження були обговорені в ході виступу з докладом на круглому столі «Теоретико-практичні проблеми розвитку національного права України в умовах євроінтеграції», який проходив у Маріупольському державному університеті 01.12.2021 р.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи, без урахування переліку літературних джерел становить 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ

1.1. Особливості елементів криміналістичної характеристики вбивств, вчинених в умовах неочевидності

Думки вчених та практиків збігаються у тому, що вбивства, вчинені в умовах неочевидності відносять до злочинів, розслідування яких становить значні труднощі [2, с. 11]. Ефективність протидії таким злочинам вимагає від слідчого високої організації своєї діяльності. На теперішній час на всій території України відбувається тенденція, щодо вчинення вбивств, зокрема вчинених в умовах неочевидності. В кримінальній статистиці відсутнє визначення «вбивства, вчинені в умовах неочевидності», проте зазначається кількість облікованих кримінальних правопорушень категорії «очевидні умисні вбивства».

Щодо зниження рівня вчинених неочевидних умисних вбивств, то, на нашу думку, таке положення може не відповідати дійсності, а пов'язано з «підлаштуванням статистики» для покращення іміджу правоохоронної системи. Проте це тільки наші припущення, які виникли на тлі повної недовіри суспільства в останні роки до компетентності та незаангажованості правоохоронної системи України [3].

Для розуміння поняття «вбивство, вчинене в умовах неочевидності» та подальшого вивчення особливостей його криміналістичної характеристики, спочатку визначимо розуміння цього поняття в юридичній літературі.

У ході проведення аналізу наукової літератури по темі кваліфікаційної роботи було встановлено, що таке визначення, як вбивство, вчинене в умовах неочевидності використовується зарідко.

Як вказує К.Є. Шевелев, навіть для досвідченого слідчого однією з найбільш важких категорій під час досудового розслідування є кримінальні провадження, щодо вбивств учинених в умовах неочевидності. Як зазначає вчений, «за відсутності визначеного мотиву та мети скоєння злочину, версії які висувуються як основні видаються безрезультатними, а розслідування заходить у «глухий кут» [4, с. 318].

У підручнику «Криміналістика: питання та відповіді» надано таке визначення: «вбивства, вчинені в умовах неочевидності – це вбивства, вчинені з подальшим приховуванням особи потерпілого, знищенням слідів, а іноді і трупа». Також у цій науковій праці вказано, що «до цієї категорії вбивств відносять ті, які характеризуються наступними обставинами:

- труп або його частини виявлено поза житлом (наприклад на вулиці, в лісі та ін.),
- особа потерпілого невідома (не була встановлена),
- відсутні очевидці,
- відсутня інформація щодо особи причетної до вчинення вбивства» [5, с. 244].

У практичній діяльності правоохоронців та художній літературі використовується вираз «неочевидне вбивство», яке передбачає скоєння злочину без наявності свідків та очевидців злочину. На противагу від цього визначення існує поняття «очевидне вбивство», тобто коли вже при виїзді слідчо-оперативної групи на місце події встановлено особу, яка вчинила злочин. Найчастіше до очевидних вбивств відносять «побутові вбивства», наприклад вбивство співмешканкою співмешканця на ґрунті особистих неприязних відносин під час сумісного вживання алкогольних напоїв.

Зазначимо, що в ході нашого дослідження до вищевказаної категорії вбивств ми відносимо – умисні вбивства, за відсутності такої кримінально-правової ознаки як «очевидне вбивство». Також випадки коли досудове розслідування розпочинається в умовах неочевидності, коли слідчий

відштовхується в розслідуванні лише від самого факту наявності кримінальної події.

Тому, у криміналістичному сенсі, вбивство вчинене в умовах неочевидності (неочевидне вбивство), на нашу думку, розуміється, як система взаємопов'язаних дій прихованого (скритого) характеру, що характеризуються відсутністю слідів, що вказують на особу злочинця, зникненням та переховуванням підозрюваних осіб.

Зазначимо, що у нашому дослідженні на ряду з поняттям «вбивства, вчинені в умовах неочевидності» будемо використовувати поняття «неочевидні вбивства».

У криміналістичній літературі проблеми дослідження вбивств, учинених в умовах неочевидності, належним чином не висвітлено [7–10]. Окремо приділена увага вченими до окремих видів злочинів, які можна розглядати як «неочевидні» вбивства: серійні вбивства; вбивства на сексуальному ґрунті; убивства з розчленуванням трупа ; убивства, прихованих інсценуванням ; убивства на замовлення ; убивства, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями ; убивств з корисливих мотивів та ін.

Після роз'яснення поняття вбивства, вчиненого в умовах неочевидності перейдемо до дослідження особливостей елементів криміналістичної характеристики таких вбивств. Задля цього виокремимо наступні елементи характеристики вбивств:

1. *Спосіб учинення вбивства, учиненого в умовах неочевидності.*
2. *Місце, час, обстановка вчинення вбивства.*
3. *Мотив вбивства, вчиненого в умовах неочевидності.*
4. *Відомості про особу потерпілого.*
5. *Особа вбивці.*
6. *Типові сліди вчинення неочевидного вбивства.*

Спосіб злочину посідає важливе місце серед структурних елементів криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності.

Знання про спосіб учинення та приховування злочину допомагають знайти, метод розкриття й розслідування [26, с. 105]. Як зазначають деякі вчені, що саме специфіка способу вчинення даної категорії насильницького злочину вказує на навички вбивці, в тому числі професійні, його мотиви під час вчинення вбивства, а також психологічний портрет вбивці.

В. Ю. Шепитько з цього приводу зазначає, що спосіб учинення вбивства «орієнтує слідчого на наявність комплексу слідів і речових доказів, важливих для досудового розслідування, та сприяє встановленню особи потерпілого (мається на увазі характер попередніх стосунків потерпілого і злочинця)» [20, с. 181].

Для притягнення до кримінальної відповідальності зокрема має значення кваліфікація злочину. Українське кримінальне законодавство не визначає спосіб вчинення злочину, а тільки вказує на окремі способи вчинення насильницьких злочинів (психічне та фізичне насильство). Кримінальне процесуальне законодавство, розглядає спосіб як одну із обставин, яку необхідно довести. Відповідно під час визначення покарання приймається до уваги саме спосіб учинення злочину.

Інформація про спосіб злочину, на думку окремих науковців, завжди є підґрунтям для розробки криміналістичної характеристики вбивства, встановлення зв'язку між різними структурними елементами характеристики вчинення злочину. Також для побудови слідчих версій та висунення криміналістичних версій. Необхідним є і планування розслідування вбивства, вчиненого в умовах неочевидності та розроблення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Окрему увагу вчені приділяють прогнозуванню саме способу під час вчинення вбивства та особливо розроблення науково виваженої криміналістичної профілактики вбивств, учинених в умовах неочевидності [24, с. 30].

Криміналістичне дослідження способу злочину передбачає з'ясування саме закономірностей (кореляційних залежностей) його формування, встановлення особливостей злочинних дій, відображення їх у зовнішньому

середовищі, а також можливостей їх використання для виявлення та розслідування конкретних видів злочинів [25, с. 56].

Так, учений С. Д. Бережний вказує, що «У переважній більшості злочин учиняється у вигляді фізичного насилля над потерпілим. У разі використання винним при вбивстві закономірностей природи або її сил, поведінки інших осіб, роботи механізмів або впливу на організм хімічних речовин. Ці закономірності мають характеризувати розвиток причинного зв'язку і повинні з'ясуватись при встановленні обставин смерті потерпілого» [17, с. 242].

Погодимось з думкою деяких науковців, які відносять до способу вчинення вбивства такий елемент, як процес (спосіб) злочинної діяльності – вбивства.

Процес вчинення вбивства включає: перш за все певні дії спрямовані на підготовку цього злочину, вчинення його та подальшого приховання вчинення вбивства. Також включає знаряддя та засоби вбивства, взаємодія між учасниками вбивства, послідовність та характер такої взаємодії, сліди, що відображають вчинення вбивства. Окрім цього, можливо виокремити такі категорії вбивств, вчинених в умовах неочевидності та відповідно моделі процесу (способу) нападу:

1) простий спосіб (де спосіб обирається простий, основою якого є раптовість з використанням кастетів, холодної та рідше вогнепальної зброї та ін.); 2) ускладнений спосіб (де спосіб характеризується застосуванням спеціальних засобів – холодної та вогнепальної зброї, а також з проникненням на місце злочину); 3) складний спосіб (де спосіб учинення включає різного роду дії жорстокого характеру та охоплює застосування холодної та вогнепальної зброї, биток, побиття та ін.); 4) додатковий спосіб (спосіб передбачає використання отрути та інших хімічних речовин)» [6, с. 121].

Також науковець Панов Н.І. вказує у своїй роботі на спосіб вчинення вбивства із застосуванням отруйної речовини [16, с. 235].

Суходубов В.С. вказує у своїй дисертації: «вивчення слідчої та судової практики свідчить, що факторами, які детермінують обрання тих чи інших способів учинення неочевидних убивств, є: 1) об'єктивні: характер об'єкту вчинення злочину; обстановка при готуванні та приховуванні; знаряддя та засоби вчинення злочину; спосіб приховування; місце та час учинення; 2) суб'єктивні: особа злочинця; вчинення групою осіб чи одноособово» [6, с. 32].

Таким чином, убивства, учинені в умовах неочевидності є суспільно небезпечними та викликають певний резонанс у суспільстві. Дослідження способів учинення вбивств, учинених в умовах неочевидності призводить до висновків, що ці злочини мають латентний характер, і саме це викликає складнощі у слідчих та співробітників оперативних підрозділів під час розкриття та розслідування цих злочинів. Для вірної розробки та впровадження тактичних операцій, планування досудового розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, висунення слідчих (криміналістичних) версій необхідно отримати інформацію про способи учинення неочевидного вбивства.

Місце, час та обстановка є важливими елементами криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності. Так, «докладне вивчення обстановки фактично вводить в атмосферу злочину, дозволяє зрозуміти що відбулося, встановити внутрішні зв'язки між діями злочинця та відтворити картину злочину та зрозуміти мотиви, якими керувався злочинець під час учинення злочину» [27, с. 75].

Вважаємо, що під час вивчення обстановки вбивств, учинених в умовах неочевидності, увагу треба сфокусувати на доведення чинників впливу на процес готування, вчинення та приховування злочину, а також виявлення прямих чи опосередкованих зв'язків з іншими структурними елементами криміналістичної характеристики вбивства. Завжди у тісному зв'язку та взаємозалежності із слідвою картиною вбивства знаходиться обстановка вчинення злочину.

Тому погодимось з думкою науковців, що інформація про обстановку злочину може бути одержана через сліди злочину. До такої інформації відносяться: умови та чинники, які безпосередньо передували вбивству; що саме було спеціально підготовлено злочинцем, а що вийшло по не залежних від нього причин; що сприяло, а що перешкоджало підготовці, вчиненню та приховуванню слідів вбивства. Окрім цього необхідно отримати інформацію щодо виявлених невідповідностей у способі та способі вчинення вбивства, та хто міг створити чи скористатися об'єктивною ситуацією, яка склалася, для вчинення вбивства, щодо якого проводиться розслідування [28, с. 34-35].

Взаємозв'язок та взаємозалежність обстановки вчинення вбивства з способом та способом вчинення вбивства проявляється у способі вчинення неочевидного вбивства, який обирає злочинець, враховуючи певну обстановку.

У свою чергу, окремі науковці вважають, що обстановка злочину, в нашому випадку вбивства, вчиненого в умовах неочевидності визначає вибір способу вчинення злочину, та істотно впливає на його спосіб.

Саме тому вбивство, вчинене в умовах неочевидності являє собою систему взаємопов'язаних дій та процесів, щодо підготовки та/або вчинення та приховування вбивства.

Типовими структурними елементами обстановки вбивств, учинених в умовах неочевидності, які є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, на нашу думку, є наступні елементи:

1. часова характеристика розвитку події вбивства;
2. просторова характеристика вбивства;
3. матеріальна обстановка місця підготовки, вчинення та приховування злочину;
4. поведінка жертви та злочинця;
5. психологічні стосунки між жертвою та злочинцем;
6. умови, що сприяють вчиненню злочину;
7. обставини підготовки, вчинення та приховування вбивства.

Враховання цих елементів в практичній діяльності допоможе під час досудового розслідування, збирання доказів, висунення слідчих версій, обранню шляхів розкриття злочину.

Важливим елементом обстановки вбивства, учиненого в умовах неочевидності є *місце* його вчинення. Формуючи систему найбільш типових даних про місце вчинення неочевидного вбивства, необхідно виходити із територіальної характеристики регіонів України. Фактично необхідно виокремлювати місце вбивства (позбавлення життя) та місце виявлення трупу. Вказані місця як можуть повністю співпадати, частково співпадати або навпаки зовсім не співпадати. Саме спосіб учинення та приховування вбивства, способом його вчинення, часом та місце його вчинення, учинення одноособово чи групою осіб; вибір знарядь та засобів його вчинення обумовлюється низкою чинників.

Цілком підтримуємо думки вчених [29], що необхідно виокремити такі елементи у структурі місця вчинення неочевидного вбивства:

1) *місце безпосереднього позбавлення життя осіб*. Зокрема, вітчизняними кримінологами пропонуються такі місця вчинення неочевидних убивств: житлові приміщення (будинки, квартири); безлюдні місця (парки, сквери, лісосмуги), місцях громадського користування (вулиці, провулки, зупинки громадського транспорту), автомагістралі, ресторани, бари, нічні клуби. З вищенаведених місць найчастішим місцем вчинення неочевидного вбивства є житлові приміщення, що пояснюється «відсутністю свідків, а отже ризик бути викритим стає мінімальним» [30, с. 329].

Характеризуючи місця безпосереднього вчинення неочевидних убивств, необхідно вказати, що такими місцями можуть бути: безлюдне місце в межах або поза межами населеного пункту; місце лікування або відпочинку; територія, що пролягає до місця роботи; місце проживання родичів, близьких, друзів місце проживання жертви; місце продажу або вживання спиртних напоїв та наркотичних засобів; територія, що прилягає до місця проживання жертви (під'їзд будинку, ліфт, горище, підвальне

приміщення, господарські будівлі); місце роботи жертви;; транспортний засіб жертви; місце відбування покарання;

Також треба виділити:

2) *місце приховування трупа, знярядь та засобів учинення вбивства;*

3) *місце проживання жертви.*

Визначення місця вчинення вбивства, вчиненого в умовах неочевидності є джерелом інформації про слідову картину злочину, спосіб учинення злочину, особу вбивці та особу жертви, зняряддя та засоби учинення злочину [31, с. 111].

Найбільш яскраво місце вчинення злочину характеризує такий вид неочевидного злочину як «убивство на замовлення». В.Ю. Шепітько вказує, що «більшість убивств на замовлення вчиняється за місцем проживання жертви». Автор також пише, що вбивці для нападу обирають території біля будинку чи під'їзду, узбіччя дороги або майданчики східців, кабіни ліфтів». Проте він зазначає, що «місце вчинення убивства, може бути чітко не визначено у випадках, коли використовується валіза-пастка, яка начинена вибухівкою» [32, с. 25-31].

Не менш важливе значення для розкриття і розслідування неочевидних вбивств має встановлення *часу* вчинення вбивства (позбавлення життя) та виявлення трупу. Так, обчислити тривалість різних подій, встановити часові зв'язки між фактами; їх послідовність, розвиток подій неможливо без врахування впливу часового фактору [14, с. 183-186].

Під час досудового розслідування неочевидних вбивств особливого значення набуває встановлення та дослідження даних про початок підготовчих дій щодо вбивства, безпосереднє вчинення та тривалість його приховування.

Виокремити загальні ознаки *мотиву злочину* для неочевидних вбивств практично не можливо у зв'язку з тим, що як ми вже зазначали ці мотиви можуть бути як корисливі так й із ревнощів, на сексуальному ґрунті так і для приховування іншого злочину.

Важливим структурним елементом криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності є *особа жертви*. Без вивчення особи потерпілого, поведінки жертви перед вчиненням злочину, під час та після вбивства складно провести повне, швидке та неупереджене досудове розслідування та судовий розгляд, визначити ступінь суспільної небезпеки злочину, встановити злочинця та обставини, які сприяли вчиненню вбивства [28, с. 3-4].

У наукових працях використовуються різноманітні терміни для визначення особи жертви.

Досліджуючи особу потерпілого, окремі науковці запропонували новітній напрям, яким отримав назву «криміналістичне вчення про жертву злочину» [33-35]. Вказане вчення є «динамічною системою криміналістичних побудов і фактичних наукових знань про жертву злочину, її криміналістично значущі ознаки, поведінку, зв'язку, взаємодію і взаємовідносини із злочинцем та іншими особами і об'єктами, що має на меті розробку та вдосконалення технічних засобів, тактичних прийомів і методів розслідування та запобігання злочинам» [36, с. 36-47].

Науковцями використовуються терміни «потерпілий», «постраждалий» та «жертва злочину», проте законодавець використовує саме визначення потерпілий, як особу якій злочином спричинено фізичні страждання, тобто людина яку злочинець незаконно позбавив життя.

Особа потерпілого (жертви) передбачає наявність таких ознак: біологічні, демографічні, психологічні, кримінально-процесуальні та кримінально-правові [37; 38]. До демографічних ознак можна віднести стать, вік, професію, освіту, дані про спосіб життя і виховання у сім'ї, риси характеру, звички і нахили місце проживання, роботи чи навчання, зв'язки і відносини, зокрема наявність віктимності [20, с. 256-257].

Вказані відомості про особу жертви використовуються для ефективно вирішення криміналістичних питань, пов'язаних з: визнання особи потерпілою; висунення і перевірки слідчих версій охороною прав учасників

кримінального провадження; кваліфікацією злочинного діяння; наявністю (або відсутністю) обставин, що впливають на ступінь тяжкості покарання; прийняттям процесуальних рішень; [39, с. 48-50].

Під час розслідування неочевидних убивств вагомим є криміналістичне дослідження жертви злочину, також вивчення якого безперечно має свої особливості та завдання. Зокрема, жертва є джерелом інформації про особу злочинця та подію злочину (вбивства); риси характеру, коло знайомих потерпілого демографічні та особистісні характеристики жертви. [40, с. 68-70]. Дослідження відомостей про жертву злочину відповідає на питання про спосіб учинення вбивства та «картину» злочину [41, с. 225-226] та дозволяє розібратися в багатьох обставинах, особливо «які характеризують спрямованість та мотиви поведінки, його особистісні та індивідуальні якості (властивості)» [38, с. 130-131].

Не менш важливим елементом криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах очевидності, є *особа злочинця*.

Кримінальний кодекс України (далі КК) у ст.ст. 3, 6, 7, 18, 19, 20, 21 КК прописує загальні характеристики особи злочинця [44]. Проте, відповідно до ст. 115 КК злочинцем є «особа, яка досягла 14-річного віку та навмисно вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння». Про особу злочинця відомості вказуються в обвинувальному акті (ст. 291 КПК), та у судовому вирокі (ст. 374 КПК).

В криміналістиці приділено певну увагу дослідженню сутності поняття особи злочинця. Науковці підкреслюють, що «особа злочинця – це особистість, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене законом під погрозою кримінальної відповідальності. Морально-психологічні властивості особи злочинця знаходяться в діалектичній єдності з її соціальними властивостями і проявами. Специфічні риси, що її характеризують, знаходять свій прояв насамперед у поведінці, яка передуює вчиненню злочину» [45, с. 12].

Низка вчених зазначають, що розуміння особи злочинця з криміналістичної позиції має наступні ознаки: 1) сімейне і посадове становище, соціальне походження, стан, рівень матеріальної забезпеченості, національну та професійну належність (соціально-демографічні ознаки); 2) освітньо-культурний рівень, розумовий розвиток, рівень знань, навичок та умінь; 3) властивості і стани особистості, моральні якості, соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, ціннісні орієнтації і прагнення особистості, та її звички; 4) психічні процеси; 5) стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції (біофізіологічна характеристика) [46, с. 105-110].

У теорії криміналістики увага приділяється дослідженню особи злочинця в межах розслідування різних видів злочинів: умисних убивств; убивств з розчленуванням трупа; убивств, прихованих інсценуванням; убивств на замовлення; убивств, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями та ін. Проте дослідження загального розуміння особи злочинця, який вчинив вбивство в умовах неочевидності практично відсутнє.

У сучасній криміналістиці у вивченні особи злочинця склалося два напрямки: 1) вивчення особи з метою встановлення про неї різних відомостей; 2) вивчення особи за залишеними слідами на місці злочину [42, с. 127-129; 24, с. 345].

Треба зазначити, що в способі неочевидного вбивства простежуються певні взаємозв'язки особи злочинця та жертви. Й у цьому значенні саме мотив злочину є поєднуючою рисою між злочинцем та жертвою. У своїх наукових працях В. О. Коновалова вказує, що «у випадках убивств така залежність визначається даними про жертву, точніше про її особистісні якості, поведінку, іноді положенням у суспільстві, службовими й особистісними стосунками зі злочинцем. Вона наголошує, що зміни в цих позиціях суттєво коригують наміри останнього, обрання ним місця та способу вчинення злочинного діяння» [9, с. 30-35].

У свою чергу Д.М. Андріїв вказує, що вбивства, які вчинюються особами, які знайомі потерпілому і яким він довіряє, найчастіше супроводжуються інсценуванням природної смерті чи нещасного випадку, що значно ускладнює встановлення факту насильницької смерті та подальше розслідування [47, с. 202].

На підставі вищевикладеного, виокремимо наступні зв'язки «злочинець(вбивця) – жертва» в залежності від:

1) Характеру наявних соціальних контактів: а) вбивця перебував у сімейних відносинах з жертвою; б) вбивця стикався з жертвою під час спільного відпочинку або навчання, служби в армії; в) вбивця спілкувався з жертвою під час виконання професійних обов'язків (поліцейський, спеціаліст відділу соціального захисту населення); г) злочинець не був знайомий з жертвою;

2) Характеру обставин: а) що утворився в межах конфліктних відносин; б) що утворився в межах гостроконфліктних відносин.

Дії із підготовки, вчинення та приховування вбивств, учинених в умовах неочевидності залишають у навколишньому середовищі певні зміни, які в науці криміналістики називають слідами злочину [22, с. 231]. Більшість науковців виділяють *типові сліди злочину*, як окремий елемент криміналістичної характеристики вбивства [48–50]. Як зазначається, що у наслідок учинення в такому середовищі злочину, залишаються зміни матеріального середовища. До речових доказів відносяться предмети матеріального світу, які здатні відображати інформацію про фактичні обставини. Інформація про спосіб учинення злочину відображається як в змінненні положення об'єкта, виникненні матеріально-фіксованих слідів та переміщенні об'єкта, і як результат взаємодії об'єкта та матеріального середовища [51, с. 334-336].

Завданням слідчого в процесі досудового розслідування, є «виявлення слідів з метою розкриття злочину, розшуку та викриття злочинця» [52, с. 266-267]. Відповідна саме сліди вчинення вбивства є «відправною точкою

розслідування та визначають успіх розкриття та розслідування злочинів» [53, с. 57]. Характеризують саму подію злочину сліди як змінення об'єктів унаслідок події злочину, вони містять інформацію про те, хто та як залишив ці сліди [54, с. 55].

Вивчення слідів злочину є необхідною підставою для висновку про фізіологічні й психологічні особливості злочинця [43, с. 66]; стать, вік, зовнішність, стан здоров'я, загально-фізіологічні та окремі ознаки злочинця, пам'ять, спостережливість, психологічні властивості, професійні, побутові, спортивні навички та здібності, освіта, види, форми, та особливості поведінки злочинця [55, с. 577]. Окрім того, дослідження слідів злочину допомагає у встановленні способу позбавлення життя потерпілого, стає підґрунтям висунення слідчих версій при розкритті та розслідуванні вбивств, учинених в умовах неочевидності.

Під час розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності необхідно дослідити велику кількість слідів. Враховуючи специфіку даного виду вбивства, на нашу думку [56, с. 156-170], доцільним пропонувати таку систему типових слідів, які виникають в процесі заподіяння смерті. Це такі сліди злочину, які стосуються жертви: використання хімічних речовин та дії високих температур, зброї, тілесних ушкоджень, розчленування, ножових поранень, кульових пошкоджень, переломи, вивихи; сліди крові; сліди ніг; сліди від ін'єкцій; залишки отруйних речовин в тілі жертви; порушення водно-сольового балансу крові, розширені судини очей; відсутність окремих частин тіла.

Також треба виділити сліди злочину, які стосуються злочинця: сліди рук на зброї та боєприпасах; сліди крові, ніг, транспортних засобів на місці події; залишені на місці події предмети та речі; мікрооб'єкти на предметах оточуючого середовища; сліди вогнепальної зброї на руках залишки отруйних речовин на руках та одязі; сліди на тілі, які свідчать про опір потерпілого.

Окремо виділяють сліди знарядь та засобів учинення злочину: знаряддя вчинення злочинку; сліди протектору шин, паливно-мастильних речовин; сліди деформації; сліди крові, різних тканин потерпілого; залишки вибухової речовини чи устаткування на предметах оточуючого середовища на місці події.

Сліди також можна класифікувати:

1) В залежності від форми відображення: електронні сліди; сліди біологічного походження; матеріально-фіксовані; ідеальні сліди [57, с. 142]; ґрунтові нашарування від взуття, мікро- і макро частин його одягу, недопалків цигарок залишки тканин одягу.

2) В залежності від періоду їх утворення, як сліди, які виникають під час готування до злочину, під час його вчинення а також під час приховування вбивства.

3) В залежності від застосованого засобу для вбивства: сліди зброї (вогнепальної, холодної); отруєння, удушення, спричинення смертельних тілесних ушкоджень, предметів побутового призначення; транспортних засобів, утоплення.

4) В залежності від характеру застосованого способу вбивства:

а) механічні: спричинення смертельних тілесних ушкоджень, розчленування, застосування зброї;

б) хімічні: медичних препаратів; знищення (спотворення) тіла за допомогою хімічних речовин отруєння; підроблення документів; окислення, оплавлення, обвуглення;

в) термічні: спалення або пошкодження окремих частин тіла за допомогою високих температур;

5) В залежності від місця локалізації сліди поділяються на сліди, виявлені за місцем проживання потерпілого або злочинця; за місцем роботи потерпілого або злочинця; за місцем лікування, відпочинку або тимчасового перебування жертви;

б) Від вікових особливостей злочинця виокремлюють такі сліди: залишені дитиною, дорослою особою або особою похилого віку.

Таким чином, типові сліди, як елемент криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності обумовлені слідоутворюючим суб'єктом (злочинець, жертва), способом позбавлення життя, місцем та обстановкою вчинення вбивства, знаряддям учинення вбивства. Типові сліди вбивств, учинених в умовах неочевидності є джерелами доказової інформації, що дає «змогу сформуванню уявлення про спосіб учинення злочину, особу злочинця, відображають обстановку, в якій вчинявся злочин» [8, с. 32].

Окремі вчені пропонують дворівневу систему типових слідів вчинення вказаного виду вбивств та до другої групи відносять типові сліди приховування вбивств.

1.2. Аспекти протидії розкриттю та розслідуванню вбивств, учинених в умовах неочевидності

Вчинення вбивств, включає не тільки безпосередні дії щодо позбавлення життя осіб, але і дії щодо приховування вбивства. У сучасному вченні про спосіб злочину широко використовуються також такі поняття, як спосіб приховування злочину, спосіб ухилення від відповідальності, а в останні роки – і спосіб протидії розкриттю і розслідуванню злочину [24, с. 28].

Як вже зазначалося, способи вчинення зазначеного виду злочину можна поділити на дві групи: вчиненні з попереднім умислом і ті, що вчиняються з раптовим умислом. Проте спонтанне бажання позбавити життя іншу особу й реалізація цього наміру, як правило, не характеризуються витонченістю способу вчинення злочину. Бажання ж приховати сам злочин також виникає несподівано, після того, як убивця починає усвідомлювати свої дії і можливість кримінальної відповідальності [12, с. 21].

Встановлення в повному обсязі способу приховування злочину нерідко веде до виявлення важливих доказів (зброї та інших знарядь злочину і т. д.) [17, с. 31]. У публікаціях вчених натрапляємо на різні формулювання поняття «приховування», оскільки усі вони оцінюють це явище за різними критеріями.

Насамперед звернемо увагу на деякі з підходів до визначення самого поняття приховування та виділення характерних ознак. В криміналістиці багато авторів під приховуванням розуміють діяльність, спрямовану на утаювання, знищення, маскування або фальсифікацію інформації (або її носіїв) про злочин. Таке перешкоджання полягає в прагненні до недопущення відповідної інформації в сферу кримінального судочинства, її використання в процесі розслідування [28, с. 193].

Карагодін В. М. приховування розглядає як збереження в таємниці, утаювання будь-яких предметів, явищ і фактів. Іншими словами, це дії, спрямовані на те, щоб не були виявлені, залишалися в таємниці підготовка або вчинення злочинів, а також винність у їх вчиненні певних осіб [58, с. 92]. На думку І. М. Лузгіна, приховування – це поведінка, що забезпечує таємність будь-чого, пов'язана з викривленням дійсності, створенням уявлення [8, с. 56].

В сучасному розумінні «приховування злочину, як форма протидії розслідуванню, є своєрідним видом соціальної діяльності й являє собою систему навмисних, цілеспрямованих дій по перешкоджанню повному, всебічному та об'єктивному розкриттю і розслідуванню кримінальних правопорушень». Виділяють такі форми протидії досудовому розслідуванню вбивств: приховування й знищення інформації, яка має доказове значення; приховування слідів злочину і злочинців; вплив на учасників кримінального судочинства шляхом погроз, підкупу та шантажу; втручання у діяльність органів досудового розслідування [1, с. 17].

Загальновідомо, що по теперішній час проблема способу вчинення кримінального правопорушення залишається дискусійною. Водночас, до сих

пір не має єдиної думки, як слід розглядати спосіб вчинення злочину та його приховування: ці дії є самостійними або складовими один одного. Серед науковців висловлювалося кілька точок зору про те, чи є приховування кримінальних правопорушень невід'ємною частиною способу його вчинення, або це різні поняття.

Саме приховування кримінального правопорушення можливо віднести до обов'язкового елементу способу його вчинення. З цього приводу вважаємо слушною думку про те, що способи вчинення та приховування злочину як явища об'єктивної дійсності тісно пов'язані між собою, тому розгляд питань, що стосуються приховування злочину, неможливо у відриві від вчення про спосіб [60, с. 92].

Разом з тим підтримуємо позицію інших вчених, які вважають, що дії по здійсненню і прихованню злочину можуть бути розірвані за задумом, коли цілі приховування спочатку не переслідувались, а виникли вже після вчинення злочину у зв'язку з непередбаченими обставинами. Спосіб приховування може існувати самостійно як система дій зі знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину і злочинця як матеріальних, так і ідеальних [19, с. 177].

Дії щодо приховання кримінального правопорушення може в окремих випадках бути поза системою способу злочину, примикати до неї, і водночас володіти певною автономією. Йдеться про ті випадки, коли особа, готуючи злочин, з різних причин не включає приховання до плану злочинних дій, а здійснює його лише після вчинення злочину. Це особливо характерно при вчиненні злочинів з умислом, що раптово виник [59, с. 50-51].

Таким чином, зрозумілим є той факт, що у випадках, коли дії з приховування були заздалегідь передбачені планом злочинця, реалізованого разом з підготовчими діями по вбивству, їх слід розглядати як елемент способу вчинення вбивства. Заходи з приховування вбивства, що не охоплюються способом, приймаються насамперед для приховування

необережних, імпульсивних убивств, а також скоєних в стані афекту [8, с. 78].

В ході аналізу вбивств, учинених в умовах неочевидності встановлено, що дійсно за певних умов спосіб приховання може і не входити до способу вчинення.

Як і будь-яка діяльність людини, спосіб приховування злочину відбивається в навколишньої дійсності. Сліди відображення, звані іноді ознаками способу приховування злочину, можуть бути використані насамперед для його виявлення тобто успішного здійснення діяльності по встановленню всіх його елементів [69, с. 92-96]. У більшості випадків виявлення ознак приховування вбивства свідчить про розуміння вбивцею значення вчинених дій і є важливим елементом доказування суб'єктивної сторони злочину [58, с. 115].

Серйозної уваги заслуговує вивчення обставин, які впливають на можливість, повноту і вибір способу приховування злочину. Всі способи реалізації цього задуму за винятком лише пасивних способів приховування, вимагають витрати певного часу. Тим часом, у багатьох випадках злочинець здійснює приховування злочину вже після його вчинення і відчуває при цьому природний дефіцит часу. Це відбивається на виборі способу приховування злочину, неповноту або недбалості інсценувань, їх розрахунку на тимчасову дію приховування [21, с. 433].

Низка вчених виділяє типові сліди приховування вбивства. Як зазначає В. О. Коновалова, за цими слідами, можна зробити висновок про спосіб приховування вбивства [9, с. 60-61]. Беззаперечно погодимось, що дії, щодо приховування неочевидного вбивств визначається специфічною системою слідів. У таких ситуаціях необхідно орієнтувати слідчого на пошук поряд з традиційними – сліди взуття, сліди ніг, застосовуваної зброї, можливого опору, тобто мікросліди та сліди накладення, сліди одорологічного характеру та нетрадиційних слідів, а саме ґрунтових нашарувань від взуття, ниток, мікро- і макро- частин одягу шматків тканин та недопалків.

Положення тіла жертви може свідчити про спосіб спричинення тілесних ушкоджень та можливу боротьбу та опір з боку жертви, про будуть свідчити сліди нашарування на одязі, вміст піднігтьових речовин з епітелієм або кров'ю злочинця. Дослідження наявних взаємозв'язків слідів утворюють свого роду деталі, а іноді й цілу модель вчиненого вбивства. Їх ретельний аналіз і синтез дозволяють встановити не лише саму подію (вбивство), а й отримати деякі дані про злочинця, спосіб учинення злочину, в окремих випадках про мотив і деякі соціально-психологічні особливості вбивці.

Встановлення всіх цих характеристик під час розкриття та розслідування неочевидних вбивств направлено на висунення слідчих криміналістичних версій, зокрема встановлення особи злочинця [63, с. 153].

Приховування вчинення вбивства відбувається шляхом *інсценування* під: 1) природню смерть (захворювання, переохолодження, перегрівання); 2) нещасний випадок (в побуті, падіння з висоти, ДТП, необережне поводження зі зброєю; 3) самогубство; 4) не кримінальну смерть (приймання наркотичних та лікарських засобів); 5) насильницьку смерть (вчинення іншого злочину); 6) вчинення вбивства іншими особами, за іншими мотивами або в інший час.

Типова слідова картина під час досудового розслідування вбивства характеризується наявністю трупа або його частин, слідів крові та знарядь злочину, а також слідів ніг та рук. При інсценуванні типова слідова картина викривляється та вбивця акцентує свої дії на способі приховування злочину (знищення слідів та знарядь убивства, приховування словесної інформації) [9, с. 180; 64].

Тому саме негативні обставини злочину свідчать про вчинення вбивства шляхом інсценування. Оцінка негативних обставин злочину сприяє точному розумінню обставин події злочину та постановки версій [64, с.167].

Отже, ґрунтуючись на положеннях теорії криміналістики [65; 66; 67], типовими негативними обставинами при неочевидному вбивстві є: невідповідність виявлених слідів та застосованого способу позбавлення

життя; відсутність знаряддя вбивства; відсутність слідів рук потерпілого на знаряддях вбивства та на предметах обстановки; наявність смертельних ушкоджень на потерпілому, що виключає можливість самостійного заподіяння собі ушкоджень; невідповідність ушкоджень за часом їхнього заподіяння; наявність на потерпілому слідів боротьби; наявність ознак посмертного використання засобів позбавлення життя; наявність слідів рук, ніг не встановлених осіб; невідповідність часу настання смерті та часу виникнення тих чи інших ушкоджень.

Поряд із визначенням змісту та ознак приховування вбивств виникає питання про класифікацію. Класифікація, являє собою особливий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття, що представляє собою сукупність розподілень. Зазвичай в якості основ для розподілення в класифікації обирають ознаки, що є суттєвими для даних предметів. Класифікація призначена для постійного використання влюбій науці або області практичної діяльності [60, с. 196].

Широке застосування вона дістала і в криміналістиці, вперше класифікаційні системи стосовно приховування злочину сформулював В.А. Овечкін. Він спробував виділити такі дві основні групи:

1) способи, які виступають у формі перешкоджання отриманню органами досудового розслідування інформації про злочин. До цієї групи він відніс переміщення матеріальних джерел інформації про злочин, маскуванню інформації, знищення практичних даних, ухилення від явки до органу розслідування, відмова від надання свідчень;

2) способи, які виступають у формі перешкоджання отриманню вказаними органами інформації про злочин та видачі замість неї неправдивої інформації (інсценування та свідомо неправдиве свідчення) [68, с. 7].

На нашу думку, більш вдалою як в теоретичному так і в практичному значенні є класична класифікація способів приховування злочинів, яку запропонував Р. С. Белкін:

1) шляхом замовчування інформації та (або) її носіїв;

- 2) шляхом знищення інформації та (або) її носіїв;
- 3) шляхом маскуванню інформації та (або) її носіїв;
- 4) шляхом фальсифікації інформації та (або) її носіїв;
- 5) змішані способи [19, с. 199–200].

На думку М. П. Яблокова, дії по приховуванню вбивства поділяються на: 1) дії по приховуванню трупа; 2) дії по приховуванню знарядь злочину та інших слідів злочину; 3) створення алібі вбивці [28, с. 40].

Водночас дії або прийоми з приховування злочину в рамках самого злочинного акту можуть здійснюватися в момент вчинення діяння, до і після нього. Самостійні дії з приховування можуть відбуватися тільки після реалізації дій, передбачених задумом злочинця. Причому в таких випадках виконання дій з приховування може бути не тільки значно віддалене у часі від моменту закінчення злочину, але часом триває в період досудового розслідування і судового розгляду і навіть після їх завершення. Після вчинення дій з приховування в рамках самих злочинних дій суб'єкт може в силу сформованих сприятливих умов вжити й інших заходів з приховування [18, с. 85].

Аналізуючи вищенаведені теоретичні позиції вказаних науковців, з урахуванням наведених класифікацій, а також залежно від часу виконання злочинцем дій з приховування, їх можна класифікувати на дії з приховування, виконувані під час вчинення злочину, і дії після його вчинення.

Характерними способами приховання вчиненого неочевидного вбивства є *приховування знарядь і засобів вчинення злочину* (найчастіше цей спосіб полягає у знищенні, перенесенні, спалюванні, скиданні у річку, переховуванні та зберіганні, затирання або змивання слідів крові; підпал одягу з метою знищення мікрочастинок тощо).

Поширеними діями з приховування є *приховування трупа*. Результати узагальнення кримінальних проваджень про неовбивства осіб похилого віку та самотніх осіб, пов'язаних із заволодінням їх майном, проведеного нами,

свідчать про те, що в багатьох випадках мають місце такі дії та заходи для приховання та знищення трупів, як: спалювання, прикидання сіном, скидання у річку, зливну яму та інші важкодоступні місця [153, с. 225]. Слідча практика знає особливі випадки що стосується приховання трупа, в яких способи мають достатньо важливе значення.

Найчастіше суб'єкти злочину намагаються приховати свою причетність до вчиненого вбивства. Для цього, злочинці *знищують сліди своєї присутності* на місці злочину [58, с. 64]. Про це такі випадки зазначається і у ЗМІ, коли вбивця підпалив будинок, аби приховати сліди вчиненого вбивства [70].

Щоб уникнути відповідальності, злочинець поряд із наведеними ще рідше включає в спосіб вбивства дії по *маскуванню* зовнішності і використання чужого одягу. Злочинці в даному випадку маскують зовнішність: закривають обличчя панчохами, масками, шарфом, коміром і т.п. Як правило вбивці застосовують не один із вищеперерахованих способів приховування вчиненого.

За спостереженнями слідчих органів досудового розслідування найбільш поширеними діями з приховування, виконуваними після вчинення вбивств є: підготовка неправдивого алібі; від'їзд із місцевості, де вчинено злочин (в інше село, місто, область, у тому числі й за кордон) або постійна зміна місць проживання; повідомлення неправдивих відомостей, заяв; відмова давати показання на досудовому розслідуванні; погроза, залякування, підкуп та інші форми впливу на свідків.

Серед самостійних дій з приховування, є випадки, коли вбивці використовують вербальні, тобто ті, що полягають в створенні ідеальних слідів і словесних висловлювань. До них відносяться неправдиві заяви або свідчення свідків, підозрюваних, обвинувачених та інших осіб [62, с. 64].

Так, в м. Маріуполі 10 жовтня 2021 року була вбита вчителька школи, без матері залишилися троє дітей. У вбивстві підозрюється 37-річний харків'янин, який після вбивства влаштував безлад в квартирі ексдружини та

викинув зняряддя вбивства у смітник, а потім викликав поліцію, мовляв, знайшов її тіло. Поліції повідомив про ймовірне скоєння відносно колишньої дружини розбійного нападу. Як виявилось в ході слідства, між колишнім подружжям виникла сварка на ґрунті ревнощів, і чоловік завдав жінці шість смертельних ударів в шию. Семирічний син жінки в цей час грав з друзями у дворі, чоловік після вбивства відвів його у кафе. Незважаючи на усі хитрощі, уникнути відповідальності злочинцю так і не вдалося. На місці злочину було знайдено низку речових доказів, які й стали основними у кримінальному провадженні [71].

Підсумовуючи, слід констатувати, прийоми та заходи, що направлені на протидію розкриттю та розслідуванню вбивств, учинених в умовах неочевидності включають:

- 1) дії, що направлені на приховування злочину та трупу.
- 2) приховування матеріальних об'єктів, таких як зняряддя злочину, одягу або інші особисті речі потерпілого або злочинця, різноманітні сліди матеріального характеру, виникнення яких пов'язано з діями злочинця на місці вчинення злочину.
- 3) приховування, пов'язані зі створенням такої матеріальної обстановки, яка буде невірно розцінена слідчим. Це можуть бути інсценування природної смерті, нещасних випадків.
- 4) дії, що направлені на приховування фактичних даних про вбивство. Це можуть бути дії з підготовки неправдивого алібі; вчинення інших дій, що направлять слідство по невірному шляху.

Слід також мати на увазі, що на думку практиків, під час розслідування вказаних вбивств в окремих випадках має місце протидія у формі наймання висококваліфікованих адвокатів та ненадання фізичними особами необхідної доказової інформації або знищення її джерел. Здебільшого така протидія здійснюється з боку підозрюваних (обвинувачених), їх спільників, а також близьких родичів та знайомих.

Висновки до розділу 1

Дослідження криміналістичної характеристики вбивств, вчинених в умовах неочевидності дозволяє зробити такі наукові та практичні висновки:

1. Запропоновано авторське визначення у криміналістичному значенні вбивства, вчиненого в умовах неочевидності (неочевидного вбивства) – це система взаємообумовлених дій прихованого характеру, які характеризуються відсутністю слідів, що вказують на особу злочинця, зникненням та переховуванням підозрюваних осіб.

2. Виокремлено наступні елементи криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності: спосіб учинення вбивства; місце час та обстановка вчинення злочину; мотив злочину; особа потерпілого; особа злочинця та типові сліди злочину. Особливістю криміналістичної характеристик такого елементу як спосіб учинення вбивства є спосіб (процес) вчинення вбивства.

3. Виокремлено 3 елементи у структури місця вчинення неочевидного вбивства: 1) місце безпосереднього вбивства особи; 2) місце приховування трупа, знарядь та засобів учинення вбивства; 3) місце проживання (лікування, тимчасового перебування, дозвілля та відпочинку) жертви.

4. Враховуючи специфіку неочевидних вбивств встановлена така система типових слідів, які виникають в процесі скоєння злочину щодо: 1) потерпілого, 2) злочинця 3) знарядь та засобів учинення.

5. Встановлено, що приховування кримінального правопорушення (вбивства) можливо віднести до обов'язкового елементу способу його вчинення, проте може бути і поза системою способу вчинення злочину, якщо цілі приховування спочатку не переслідувались, а виникли вже після вчинення злочину у зв'язку з непередбаченими обставинами.

6. Виокремлено дії з приховування вбивства: 1) виконувані під час вчинення злочину; 2) дії виконувані після його вчинення.

Характерними способами приховування вчинення вбивства під час вчинення злочину є: інсценування; приховування знарядь і засобів вчинення злочину; приховування трупа; знищення слідів своєї присутності: маскуванню зовнішності злочинця.

Характерними способами приховування вбивства після його вчинення є: підготовка неправдивого алібі; від'їзд із місцевості, де вчинено злочин; повідомлення неправдивих відомостей, заяв; відмова давати показання на досудовому розслідуванні; погроза, залякування, підкуп та інші форми впливу на свідків; наймання висококваліфікованих адвокатів; ненадання необхідної доказової інформації або знищення її джерел.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ

2.1. Типові слідчі ситуації, слідчі версії та планування при розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності

Процес розслідування злочину обумовлений розвитком слідчої ситуації, яка відображає досудове розслідування у процесі його проведення, і тому для слідчого дуже важливо мати ефективні навички ефективного проведення ситуаційного аналізу [72, с. 475-476]. У цьому розумінні, слідча ситуація є сукупністю факторів та обставин, що характеризують процес розкриття та розслідування вбивства [19, с. 296].

На практиці аналіз слідчих ситуацій сприяє висуненню найбільш обґрунтованих слідчих версій; необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій; зменшенню помилок слідчого та алгоритмізації процесу розслідування [73].

В кожному конкретному випадку, в кожному кримінальному провадженні слідча ситуація повинна дати відповідь на питання: а) які сили та засоби є у розпорядженні слідчого; б) які обставини, що підлягають встановленню; в) рівень протидії ходу досудового розслідування [24, с. 60-62].

Слідча ситуація досліджує: 1) склад компонентів слідчої ситуації; 2) побудова тактичних операцій; 3) типізації слідчих ситуацій; 4) виокремлення тактичних завдань і засобів їх вирішення [74, с. 255].

Вчений О. Н. Колесніченко слідчу ситуацією визначає як «певне положення в розслідуванні злочину, що характеризується наявністю тих чи інших доказів і інформаційного матеріалу й виникаючими у зв'язку із цим конкретними завданнями його збирання й перевірки» [23, с. 64-65].

Р.С. Белкін вважає слідчу ситуацію як «сукупність умов, в яких у цей момент здійснюється розслідування, тобто та обстановка, в якій протікає процес доказування» [19, с. 135].

Проте В.А. Журавель зазначає, що «слідча ситуація – це об'єктивна реальність у свідомості слідчого, виступає як один із елементів його пізнавальної діяльності, що спрямована на дослідження такого соціального явища, як злочин» [75, с. 109].

Також деякі вчені пропонують вчення яке отримало назву криміналістична ситуалогія. Учений С.В. Веліканов вказує, що завдяки ситуативному підходу підвищиться ефективність розподілення ресурсів слідчого та поліпшиться забезпечення тактики слідчих (розшукових) дій [77, с. 180-184].

На думку Л.Я. Драпкіна слідчі ситуації можна поділити на прості і складні. А також він надає таку класифікацію: вихідні, проміжні та кінцеві. Складні ситуації автор поділяє на «проблемні, конфліктні, тактичного ризику, організаційно-невпорядковані та комбіновані» [78, с. 10-12].

До критеріїв типізації слідчих ситуацій щодо розкриття та розслідування неочевидних вбивств відносимо:

- 1) відомості відомі на момент внесення їх до ЄРДР (наприклад, виявлення трупа з ознаками насильницької смерті);
- 2) джерело отримання інформації про вчинення вбивства (надходить від родичів, близьких, друзів; з повідомлень органів правопорядку; з офіційних заяв ЗМІ та державних органів, безпосереднє виявлення трупа);
- 3) відомості щодо способу позбавлення життя;
- 4) відомості щодо способу готування та приховування;
- 5) відомості щодо особи потерпілого (жертви вбивства);
- 6) відомості щодо способу інсценування;
- 7) відомості щодо обстановки вчинення вбивства.

Аналізу слідчої та судової практики надає можливість виокремлення слідчі ситуації при вчиненні неочевидних убивств (характеризуються наявністю неповної інформації щодо вчинення вбивства):

1. Отримано відомості про насильницький характер позбавлення життя, проте відсутня інформація про мотив, мету вчинення та особу злочинця.

2. Отримано відомості про факт насильницького характеру позбавлення життя, проте відсутня інформація про жертву та обстановку вчинення злочину.

3. Наявні відомості про особу жертви, а інформація про особу злочинця відсутня, не встановлено спосіб, знаряддя та засоби позбавлення життя.

4. Отримано дані про спосіб, знаряддя та засоби позбавлення життя, проте відсутня інформація про особу жертви, мотив та мету вчинення вбивства.

5. Виявлено труп без ознак насильницької смерті.

6. Наявна інформацію про безвісне зникнення людини.

Ефективності досудового розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності має сприяти належна його організація та планування, рекомендацій методики і тактики в конкретній слідчій ситуації [80, с. 32-34].

Як зазначає В.О. Коновалова «організація розслідування – це планування, вибір слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, їх поєднання, специфіка вирішення розумових завдань, використання науково-технічних засобів, економія процесуальних засобів» [9, с. 240-242].

На думку І. П. Крилова організація досудового розслідування це правила наукової організації праці слідчого [233, с. 297].

Для правильної організації розслідування неочевидного вбивства необхідно: а) скласти плану слідчо-розшукових дій та заходів; б) організація взаємодії між слідчим та оперативними службами; в) ефективне керівництво слідчим слідчою групою (слідчо-оперативною групою); г) технічне забезпечення роботи слідчого [20, с. 195-196].

Для забезпечення ефективного розслідування неочевидних убивств необхідно враховувати спосіб його учинення та застосовувані способи позбавлення життя.

Відсутність планування роботи слідчого може призвести до тяганини строків досудового розслідування та порушення процесуальних норм, непослідовності проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, відсутність взаємодії та наукової організації роботи, що призводить до низької якості досудового розслідування [82,].

До принципів планування роботи слідчого віднесемо: законність, реальність, гіпотетичність, оптимальність, повнота, всебічність, об'єктивність, системність, науковість, ситуаційність та своєчасність [58].

На сьогодні фактично відсутні розробки стосовно особливостей планування розслідування неочевидних убивств, на підставі аналізу слідчої та судової практики, криміналістичної літератури вважаємо за доцільне визначити структуру етапів планування розслідування неочевидних убивств: 1) складання плану розслідування неочевидного вбивства; 2) розроблення слідчих версій та дослідження слідчої ситуації; 2) визначення об'єму слідчих дій та процесуальних заходів.

Побудова слідчих версій допомога у здійсненні пізнавальних функцій та зосередженні на розумовій діяльності слідчого, забезпечення координації та організації слідчих [83,].

У криміналістичній літературі під слідчими версіями розуміють «обґрунтовані припущення відносно події злочину, його окремих елементів, або походження і зв'язку доказових фактів».

Підставами висунення версій щодо неочевидних убивств є: обставини зникнення потерпілого; ворожі або неприязнені відносини в родині; нелогічна поведінка; гостроконфліктні відносини зниклої особи з підозрюваними (поділ спадку та ін.) та ін. [84, с. 128].

Спираючись на досягнення теорії криміналістичної науки, підставами (підґрунтям) формування версій щодо вбивств, учинених в умовах

неочевидності є: висновки спеціалістів, результати слідчих (розшукових) дій та оперативних дій; наявність негативних обставин вчинення злочину.

Загальновідомо, що найбільш доцільний момент висунення слідчих версій є момент після отримання повідомлення (інформації) про вбивство, також під час огляду місця події (трупа), окрім цього після проведення інших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також після отримання висновків судових експертиз.

Важливе значення для забезпечення слідчого робочим інструментарієм для завдань кримінального провадження передбаченого ст. 2 КПК України є типізація слідчих версій [85, с. 9]. Існують точки зору, що типова версія – це припущення щодо обставин події та своєрідне міркування [86, с. 5].

Вважаємо за доцільне виокремити типові версії щодо неочевидних вбивств. В криміналістичній літературі вже робились спроби виокремити типові слідчі версії щодо розслідування вбивств: що вчиняються організованими злочинними групами; на замовлення; з розчленуванням трупа; прихованих інсценуванням та відсутності трупа [9, с. 86]. Проте питанню типізації версій щодо вбивств, учинених в умовах неочевидності, не приділялось належної уваги в криміналістичних джерелах. Версії щодо неочевидних убивств, мають свої особливості.

Типові слідчі (криміналістичні) версії вбивства, вчиненого в умовах неочевидності можуть поділятися на версії щодо:

- 1) способу вчинення;
- 2) особи жертви (місця проживання жертви; характеру стосунків жертви та вбивці);
- 3) особи злочинця (віку злочинця, вбивство вчинене одноособово чи групою осіб (організованою злочинною організацією), професійність злочинця, його місцезнаходження, спрямованість дій злочинця (ревності, помста, сексуальний мотив), характер стосунків злочинця та жертви: вбивство вчинене особою з числа близьких людей (чоловіком, жінкою);

- 4) місця вчинення вбивства (за місцем безпосереднього вчинення вбивства або в іншому місті), за локалізацією вчинення;
- 5) знарядь та засобів позбавлення життя (побутові знаряддя та засоби, отруйні речовини, лікарські засоби, зброя);
- 6) часу позбавлення життя (у ранковий, денний, вечірній або нічний час);
- 7) обстановки та обставин учинення вбивства;
- 8) зникнення особи (особа зникла, вчинено вбивство, особа переховується);
- 9) приховування злочину (відносно знищення трупа, місця приховання трупа);
- 10) маскуванню насильницького характеру позбавлення життя людини, інсценування вбивства, використаних способів та засобів приховування (знищення) трупа;
- 11) слідів (характеру та часу, засобів утворення слідів, щодо особи, яка їх залишила).

2.2. Тактика і методика проведення огляду місця події – вчинення вбивства в умовах неочевидності

Особливе значення при розслідуванні злочинів даної категорії мають невідкладні слідчі (розшукові) дії, які складають основу подальшого планування та організації розслідування. Безумовно, найважливішим та першочерговою й невідкладною слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події. Він дозволяє виявити сліди, які можуть допомогти в складанні антропологічного, психологічного і біологічного портрету злочинця, а також змодельовати спосіб вчиненого злочину. Наведене закладає основу в питаннях пошуку вбивці, тактиці проведення інших слідчих (розшукових) дій таких як допитів, обшуків, призначення та проведення відповідних експертиз тощо.

Як для науковців, так і практиків загальновідомим є те, що домінуючою основою інформаційної бази розслідування неочевидних убивств є місце події. С. І. Гусев відзначає, що місце події при розслідуванні вбивств – це ділянка території (акваторії) чи приміщення, де вчинено вбивство і виявлено труп, а також прилеглий до цієї ділянки чи приміщення простір, де можуть бути виявлені сліди і предмети, що стосуються злочину [87, с. 48].

Таким чином, сутність слідчого огляду полягає в тому, що слідчий за допомогою органів відчуття переконується в існуванні та характері фактів, що мають доказове значення [15, с. 272].

Основним змістом огляду місця події є усунення дефіциту інформації про подію злочину шляхом безпосереднього сприймання та фіксації змін матеріальної обстановки на місці події [88, с. 27]. Значимість огляду місця події особливо зростає при розслідуванні злочинів в умовах неочевидності, до яких відносяться такі суспільно небезпечні діяння, як вбивства [60, с. 131].

З урахування викладених наукових точок зору, цілком зрозуміло, що у криміналістичній літературі достатнього багато і, навіть, вичерпано приділено уваги тактиці проведення огляду місця події (вбивства). Бібліографія з цього питання обіймає досить широке коло джерел і, тому немає сенсу детально спинятися на безперечних положеннях. В даній роботі ми зупинимось на деяких особливостях огляду, характерній для даної категорії вбивства.

Аналіз практики розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності дає змогу виокремити такі найбільш розповсюджені місця події, що підлягали слідчому огляду: домоволодіння потерпілого (будинок, квартира, гараж, город, подвір'я тощо) та відкрита місцевість (лісосмуга, лісопосадка, каналізаційні колектори тощо).

Слід звернути увагу на те, що слідчий повинен систематизувати отриману в ході огляду місця події інформацію відповідно до наступних груп:

- 1) характер місця виявлення трупа;
- 2) слідова інформація, що свідчить про перебування злочинця на місці події;
- 3) спосіб вчинення та приховання злочину, а також знаряддя та засоби, що використовувалися злочинцем під час вчинення вбивства;
- 4) дані, що характеризують потерпілого, встановлені під час огляду місця події;
- 5) мотиви вбивства, про які можна судити за результатом огляду місця події.

З урахуванням різних думок учених-криміналістів, а також практиків назвемо деякі специфічні організаційні й тактичні правила огляду місця події при розкритті та розслідуванні неочевидних вбивств.

1. Основними правилами слідчого огляду місця події неочевидних убивств є невідкладність його проведення, всебічність та повнота. Доведено, що місце події, в даному випадку, є найповнішим джерелом інформації про вчинений злочин, включаючи дані про мотив його вчинення. Слід акцентувати увагу на тому, що значення огляду місця події при розслідуванні неочевидного вбивства та наведені правила цієї слідчої дії нерідко недооцінюються. Так, І. Є. Биховський підкреслює, що огляд місця події віднесено до неповторних слідчих дій, тому що, на відміну від деяких інших слідчих дій (наприклад, слідчого експерименту, допиту), помилки і упущення, допущені при провадженні первинного огляду місця події дуже часто не можуть бути заповнені під час повторного огляду [89, с. 18].

Отже, необхідно відмітити той факт, що огляд місця події є не тільки незамінною, а й неповторною слідчою дією. Це означає, що заповнити прогалини, допущені при проведенні первинного огляду місця події, неможливо при проведенні вторинного огляду, тому що виникає велика ймовірність як втрата окремих слідів, так і зміни обстановки в цілому. Результати огляду є підґрунтям для побудови й розвитку версій, перевірка яких багато в чому сприяє розкриттю злочину [13, с. 66].

Водночас огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта (ст. 238 КПК України). В даному разі необхідно залучити саме лікаря-спеціаліст в галузі судової медицини при огляді трупа на місці його виявлення. Також у разі необхідності до огляду місця події залучаються спеціалісти з інших галузей науки та техніки, про це більш детально звернемося у наступному розділі кваліфікаційної роботи.

2. Під час огляду місця події слід оглядати не лише безпосередньо місце виявлення трупа, але і прилеглу до нього територію. Так, особливу увагу треба звертати на огляд знарядь злочинів, засобів проникнення у домоволодіння та ін. Наприклад, під час огляду домоволодіння, де виявлено труп, необхідно приділяти особливу увагу виявленню і фіксації слідів зламу замків будинку або квартири та проникнення до них. В цьому разі слід фіксувати стан замків, дверних петель, сліди застосування сторонніх предметів, знарядь злому, сліди транспортних засобів, предмети, що знаходяться на території домоволодіння та використані злочинцями під час вчинення злочину тощо. Разом з тим ретельному дослідженню підлягають ймовірні місця зберігання викраденого майна (у разі вчинення неочевидного вбивства із корисливих мотивів).

Важливо виявити і зафіксувати сліди, розташовані біля трупа. Якщо це сліди ніг, їх конфігурація порівнюється з розмірами і формою, приватними ознаками взуття, одягненими на ноги трупа, вимірюється відстань, на якій знаходяться ці сліди від нижніх кінцівок померлого і т.д. При наявності підстав припускати, що сліди залишені іншими суб'єктами, досліджується їх напрямок щодо трупа і глибина або чіткість відображення окремих елементів цих відображень [60, с. 74].

3. Окрему увагу під час огляду місця події слід приділяти пошуку та закріпленню негативних обставин. Так, В.П. Колмаков зазначає, що злочинець знищує все первинне місце події, наприклад, шляхом підпалу

будинку, де було вчинене вбивство, і таким чином створює вторинне місце події [91, с. 55].

Слід зауважити, що виявлення трупа в місці займання, як правило, є ознакою кримінального характеру пожежі. В цьому контексті доцільно підкреслити, що як ознаки приховування вбивств може розглядатися нереалістичний характер слідів імітованої події. Суб'єкт приховування в прагненні переконати слідство в натуральності створюваної картини втрачає відчуття реальності і створює зайву кількість слідів, або надає їм таку форму закінченості, яка практично не зустрічається на практиці. Виявивши ознаки приховування, слідчий має можливість створити уявну модель дії, в результаті яких вони утворилися. У випадках фальсифікації, неповного знищення матеріальних слідів вбивства можлива їх реконструкція. Встановивши, які використовувалися прийоми і способи приховування, слідчий може висунути версію про зміст, характер приховуваних обставин злочинної події і її слідів [60, с. 94].

4. Необхідно детально фіксувати отриману інформацію шляхом протоколювання, фотозйомки та відеозапису. Адже, як справедливо відзначає М.О. Яковенко, замало виявити важливе і потрібне для справи під час огляду, слід правильно закріпити і відобразити все спостережене і знайдене в зовнішніх формах, що дають правильне і точне уявлення кожному, хто по ним повинен ознайомитися з результатами огляду. Нерідко протокол огляду складається з грубими процесуальними помилками, що призводить надалі до втрати доказового значення проведеної слідчої (розшукової) дії [92, с. 194].

Вважаємо очевидним, що перелік об'єктів, які необхідно зафіксувати під час огляду місця події, повинен охоплювати:

- труп (поза трупа, характерні пошкодження, сліди) та одяг трупа;
- знаряддя вбивства;
- ділянка місцевості, де виявлено труп (ложе трупа, сліди, що там виявлені);

- місце проникнення злочинця у житло чи домоволодіння потерпілого (вікно, двері) та шляхи відходу злочинця з місця злочину;
- предмети і речі, залишені злочинцем (недопалки цигарок, обгортки від цукерок, елементи одягу, записки з адресом потерпілого, предмети маскуванню тощо);
- прилягаючі ділянки місцевості, де можуть бути також виявлено сліди злочинців в тому числі сліди використання транспортних засобів (під'їзд, подвір'я, сходи, коридор).

Надзвичайно важливою особливістю фіксування ходу огляду місця події є застосування технічних засобів фіксації. Можливості технічних засобів фіксації дуже різноманітні. Їх здатність відтворювати форму, просторові відносини, динамічні характеристики об'єкта, передавати мову, інтонацію, жестикуляцію, послідовність здійснюваних прийомів, атмосферу і т. п. обумовлює більш адекватне відображення значимих обставин, які малодоступні протоколюванню. І тут хотілося б виділити саме цифрові засоби фіксації при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Окремо варто вказати на вибір методики огляду місця події, який здійснюється під час загального ознайомлення з місцем події. На цьому етапі слідчий визначає умовні границі місця події та вузлових об'єктів, одним із яких є труп [61, с. 309].

Загальновідомо, що огляд трупа складається з двох етапів – загального і детального. При загальному огляді досліджується та фіксується:

- розташування трупа на місці події, яке визначається шляхом виміру відстані від темені голови трупа і підшви його ноги (взуття) до нерухомих об'єктів, що знаходяться на місці події;
- поза трупа, зокрема. розташування окремих частин тіла трупа (голови, тулуба, руки, ноги) відносно одна одної;
- зовнішній вигляд одягу, що знаходиться на трупі;

– знаряддя спричинення смерті, механічно з'єднані з трупом (ніж, що стирчить в грудях трупа, петля на шиї трупа та ін.), їх положення, стан, ознаки.

В цілому положення, поза трупа, зовнішній вигляд його одягу, а також знаряддя спричинення смерті дозволяють встановити спосіб і характер виникнення події.

На детальній стадії огляду трупа можна змінити його положення, позу, переміщати. При цьому оглядається:

– ложе трупа, на якому можуть знаходитися предмети і сліди, які мають доказове значення;

– предмети одягу, що знаходиться на трупі (матеріал, колір, розмір, маркування, надписи, пошкодження, наявність слідів, а також наявність в карманах одягу предметів та документів). Під час огляду предмети одягу з трупа знімаються та оглядаються окремо. Слідчий оглядаючи одяг, звертає особливу увагу на його стан (опущені або підняті, цільні, розірвані або розрізані, мокрі, вологі чи сухі окремі його предмети, застебнуті або розстебнуті гудзики тощо). Після цього необхідно ретельно, бажано за допомогою лупи, оглянути поверхню одягу для виявлення на ній часток (грунту, рослин, волосся, волокон та ін.);

– тіло трупа. При цьому фіксується: стать, приблизний вік, довжина трупа, особливості структури обличчя та голови, колір волосся, очей і шкірних покривів, стан очей, характер, ступінь та розташування трупних плям, температура тіла, стан трупного опромінення, ознаки гноїння та інші трупні зміни;

– характер і розташування пошкоджень на тілі, розміри, форма пошкодження його краю, відповідність пошкодженням на одязі;

– наявність запаху з роту;

– ознаки переміщення або зміни положення тіла після отримання травми. Потім необхідно виявити і зафіксувати наявність на відкритих частинах трупа плям, патьоків або бризок крові тощо [87, с. 71].

Цікавими є дані узагальнень кримінальних проваджень, проведене В.С. Кузьмічовим, відповідно до цих даних, за фактом вчинення вбивства, у 87 % випадків місце знаходження трупа збігалося з місцем вчинення вбивства, а у 13 % випадків встановити особу загиблого було досить проблематично. В останніх випадках важливого значення для впізнання трупів і навіть для встановлення мотиву вбивства набувало вивчення під час огляду змісту кишень одягу потерпілих, їх взуття, головних уборів, носових хустин, записів у записній книжці, різних документів та інших речей, які виступали потенційними джерелами інформації [93, с.75-76].

Отже, у разі, якщо труп не впізнаний, він описується за ознаками словесного портрету: спочатку визначається статура і довжина трупа. Навіть при вимірюванні рулеткою, довжина трупа встановлюється приблизно, оскільки в подальшому, в міру розвитку трупних явищ вона дещо збільшиться. Після цього описується форма, розміри голови, обличчя, чола, носа, губ, підборіддя, колір волосся, очей і т.д. Опис здійснюється зверху вниз з перерахуванням загальних і приватних ознак. Серед останніх потрібно шукати не тільки шрами, сліди опіків, хірургічних операцій, родимі плями, татування, а й ознаки звичок: нікотинові плями на пальцях рук, рубці, синці, отвори від ін'єкцій, сліди постійного носіння обручок, сережок, ланцюжків, браслетів і т.д. Уважно досліджується зубний апарат, фіксується запах з порожнини рота [90, с. 84].

Окремо наголосимо на тому, що під час огляду місця події доволі часто виникає потреба оперативного орієнтування членів слідчо-оперативної групи щодо знаряддя злочину, яким могли бути нанесені пошкодження одягу, адже визначення, виявлення та вилучення знарядь злочину мають важливе значення для його розслідування. Пошкодженням одягу вважається порушення його цілісності у результаті впливу механічних, термічних та інших факторів. Залежно від походження пошкодження на одязі можна поділити на: пошкодження, спричинені гострими предметами; пошкодження, спричинені тупими предметами; термічні пошкодження; хімічні

пошкодження; пошкодження, спричинені дією вогнепальної зброї [135, с. 200].

Таким чином, від якісного дослідження місця події залежить успіх подальшого розслідування неочевидного вбивства, не залишення його в категорії нерозкритих. Огляд місця події в даному випадку виконує пошукову та орієнтуючу функції, а повне і всебічне його проведення дозволяє планувати організацію і тактику провадження наступних слідчих (розшукових) дій, висувати версії щодо особи злочинця та ін. Коли під час огляду вдається виявити різноманітні сліди, то досить досвідчений слідчий, що володіє творчим мисленням і реалістичною фантазією, може відтворити не тільки фізичні риси обличчя вбивці, але іноді і деякі риси його характеру, емоцій, підмітити прояви деяких стійких навичок, скласти уявлення про його відносини з убитим, про ступінь знайомства з обстановкою на території, де було вчинено вбивство [8, с. 75-76].

Висновки до розділу 2

Дослідження особливостей розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності, дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Наголошено, що не дивлячись на широкій перелік класифікаційних підстав слідчих ситуацій, все ж найбільш пріоритетним завданням методичних рекомендацій під час розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності є типізації слідчих ситуацій.

2. Проведене узагальнення дозволило визначити такі критерії типізації слідчих ситуацій щодо розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності: 1) обсяг і зміст даних, які відомі на момент внесення повідомлення про вбивство до ЄРДР; 2) відомості щодо джерела одержання інформації про вчинення вбивства; 3) відомості щодо способу позбавлення

життя; 4) відомості щодо способу готування та приховування; 5) відомості щодо особи потерпілого (жертви вбивства); 6) відомості щодо способу інсценування; 7) відомості щодо обстановки вчинення вбивства.

3. Виокремлено та обгрунтовано 6 слідчих ситуацій при вчиненні неочевидних убивств, які характеризуються наявністю неповної інформації щодо вчинення вбивства.

4. Визначено структуру організації розслідування неочевидних убивств: а) аналіз вихідної криміналістично значущої інформації; б) визначення проміжних завдань, а також обставин, які необхідно встановити; в) визначення та організація проведення окремих слідчих (розшукових) та оперативно-розшукових дій, та їх комплексів з метою встановлення окремих обставин; г) планування розслідування; г) налагодження взаємодії, координації між учасниками розслідування.

5. З'ясовано структуру планування (етапів планування) розслідування убивств, учинених в умовах неочевидності: 1) отримання, аналіз та оцінка первинної криміналістично значущої інформації в існуючій слідчій ситуації; 2) розроблення слідчих (криміналістичних) версій; 3) визначення обставин, що підлягають встановленню; 4) визначення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших процесуальних заходів для встановлення обставин та перевірки слідчих (криміналістичних) версій; 5) складання плану розслідування неочевидного вбивства.

6. Підставами (підґрунтям) формування версій щодо убивств, учинених в умовах неочевидності є: 1) результати слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 2) результати оперативно-розшукових заходів; 3) висновки обізнаних осіб, які володіють спеціальними знаннями; 4) висновки обізнаних осіб в межах проведення судових експертиз; 5) наявність негативних обставин.

7. Встановлено, що типові слідчі (криміналістичні) версії вбивства, вчиненого в умовах неочевидності можуть поділятися на версії щодо: 1) способу вчинення вбивства; 2) особи потерпілого; 3) особи злочинця; 4)

місця позбавлення життя (вчинення вбивства); 5) знарядь та засобів учинення вбивства (позбавлення життя); 6) часу позбавлення життя (вчинення вбивства); 7) обстановки та окремих обставин учинення вбивства; 8) зникнення особи; 9) приховування злочину (вбивства); 10) слідів.

8. Наголошено, що найважливішою, першочерговою й невідкладною слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події.

9. Виокремлено найбільш розповсюджені місця події – вчинення неочевидного вбивства, що зазвичай підлягають слідчому огляду: 1) домоволодіння потерпілого (будинок, квартира, гараж, город, подвір'я тощо); 2) відкрита місцевість (лісосмуга, лісопосадка, каналізаційні колектори тощо).

10. Визначено специфічні організаційні й тактичні правила огляду місця події при розкритті та розслідуванні неочевидних вбивств: 1) невідкладність його проведення, всебічність та повнота; 2) проведення з участю спеціаліста; 3) огляд також прилеглої території до місця виявлення трупу; 4) пошук та закріплення негативних обставин; 5) детальна фіксація отриманої інформації шляхом протоколювання, фотозйомки та відеозапису.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛУДУВАННЯ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ В УМОВАХ НЕОЧЕВИДНОСТІ

3.1. Залучення спеціалістів та експертів до участі у розкритті та розслідуванні вбивств, вчинених в умовах неочевидності

Під час розкриття та розслідування злочинів часто виникають питання.

У процесі розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності необхідно застосувати спеціальні знання та залучити судових експертів. Коли розслідується ця категорія злочинів спеціальні знання використовуватися так: участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій; отримання певних консультацій від спеціалістів (експертів); отримання письмових висновків; призначення судових експертиз.

Особливого значення в процесі збирання, перевірки й оцінки доказів у розслідуванні неочевидних вбивств набуває судова експертиза як одна із форм застосування спеціальних знань у судочинстві. Головним критерієм розмежування форм використання даних природничих і технічних наук у кримінальному судочинстві є доказове значення результатів їх використання, тому що доказування становить основний зміст будь-якого процесу, й чітке визначення місця, значення й змісту кожної з форм має найважливіше практичне значення. Залежно від доказового значення результатів застосування спеціальних знань у кримінальному процесі вони поділяються на: процесуальні форми (використання спеціалістів у огляді документів, речей; використання спеціалістів у межах проведення судових експертиз, застосування суддею наявних у нього спеціальних техніко-криміналістичних знань у ході його офіційної діяльності); непроцесуальні форми

(консультативна діяльність фахівців, виконання різноманітних доручень судді технічного характеру, неофіційна робота з доказами).

Необхідність застосування під час розкриття та розслідування вказаної категорії вбивств наукових, технічних та інших знань пов'язана з тим, що їх розслідування є найскладнішим процесом пізнання об'єктивної дійсності.

Для ефективного розслідування та розкриття цих злочинів потрібне вміння використання слідчим, прокурором і судом спеціальних знань у певних галузях науки, техніки, мистецтва, ремесла. Як відомо, спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями у дослідженні матеріалів цивільних, кримінальних та адміністративних слідчих справах [96, с. 857].

А, сучасні вчені В.Г. Гончаренко й І.В. Гора розглядають спеціальні знання як такі, що відповідають вимогам сучасного розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінальної процесуальної діяльності з метою доказування окремих обставин кримінального провадження, збору та закріплення доказів тощо.

Тому можемо зазначити, що вказане визначення повністю відповідає нормам чинного КПК.

Ученими визначено три процесуальні форми застосування спеціальних знань у досудовому слідстві залежно від суб'єктів, які ними володіють: слідчого, спеціаліста й експерта [98, с. 82].

Необхідність використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях неочевидних убивств зумовлена передусім необхідністю фіксації та вилучення речових доказів, для чого потрібні спеціальні знання в сфері медицини, біології, ґрунтознавства тощо. Тому слідчому необхідно запрошувати відповідних спеціалістів для надання допомоги під час розслідування таких злочинів.

Використовувати «спеціальні знання» необхідно не тільки для пошуку, фіксації й експертного дослідження речових доказів та інших слідів, а й для одержання орієнтувальної інформації про злочинця з метою складання його

психологічного портрета, організації переслідування «за гарячими слідами», висування початкових версій про вчинений злочин.

Взагалі спеціалісти під час розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності надають консультації зі загальних питань використання спеціальних знань; консультації щодо документального оформлення; консультації під час огляду місць убивств і виявлення трупа; попередні дослідження матеріальних об'єктів.

У кримінальних провадженнях по неочевидних вбивствах найчастіше призначають такі експертизи: судово-медичну експертизу трупа; імунологічну експертизу (крові, виділень, кісток тощо); експертизу речових доказів; генотипоскопічну; експертизу за матеріалами справи; судово-психіатричну; судово-психологічну; експертизу матеріалів і речовин; ґрунтознавчу; судово-біологічну; одорологічну; почеркознавчу; техніко-криміналістичну експертизу документів; судово-балістичну; експертизу холодної зброї; трасологічну.

Важливе значення має й залучення до розкриття та розслідування неочевидних вбивств фахівців у галузі психології, психіатрії, які можуть надавати допомогу слідчому в діагностиці соціально-психологічного портрета невідомого злочинця.

Під час проведення огляду місця події є широкі можливості для застосування таких знань, оскільки обстановка місця події зберігає чималу кількість інформації про подію злочину й злочинця, аналіз якої може бути використаний із метою моделювання особи злочинця (його статі, віку, соціальної належності, інтелектуальних властивостей, вольових якостей, емоційних станів у процесі вчинення злочину, мотивів, які могли виявитись у відповідній поведінці, що зумовили певні зміни) [99, с. 55].

Під час розслідування вбивств, вчинених в умовах неочевидності для розроблення портрета особи може бути залучено такі спеціалісти як (криміналіст, психолог, психіатр), які на підставі наявності спеціальних знань

надали б ймовірну інформацію про злочинця, його поведінку та характеристики [100, с. 283].

Створення портрета вбивці охоплює комплексну психологічну характеристику особистості злочинця за різними параметрами: тип темпераменту, риси характеру, спрямованість особистості, вольові якості, емоційні реакції тощо. Зазвичай психологічний портрет особистості складається (розробляється) на підставі експериментально-психологічних досліджень реального випробуваного [101].

Залежно від ситуації може виникнути потреба в залученні інших фахівців у галузі: 1) хімії – з метою попереднього з'ясування причини явищ, процесів хімічного характеру (самозаймання речовин тощо); 2) пожежної техніки – задля попереднього визначення часу та причин виникнення пожежі, способу й засобів можливого підпалу для знищення слідів вбивства; 3) комп'ютерної техніки – для отримання оперативної інформації з електронних записів, повідомлень, пошти про останні зв'язки загиблої особи, мету спілкування з іншими особами, плани й наміри, встановлення фактів знищення певної інформації й її відновлення [102, с. 231].

За окремими дослідженнями встановлено, що проведення експертиз у разі неочевидних убивств здійснюється за окремим планом, який має охоплювати: 1) фотографування загального вигляду трупа; 2) огляд одягу на трупі без змінення його положення; 3) зовнішній огляд обличчя (голови); опис ушкоджень, слідів крові й інших плям і накладень на обличчі (голови); 4) туалет обличчя (голови); 5) фотографування голови (за правилами пізнавальної фотозйомки); 6) зняття одягу з трупа і докладне його дослідження; вилучення протезів кінцівок; вилучення бандажів, сережок, кліпс, перстнів тощо; фотографування (бажано кольорове) особливих прикмет одягу; вилучення за вимогою слідчого зразків тканини одягу; 7) зовнішній огляд самого трупа; детальний огляд у певному порядку окремих частин та ділянок зі складанням словесного портрета й описом особливих прикмет, зокрема професійних ознак і особливостей; вимір

довжини трупа, кола голови, шиї та грудей, а також довжини стопи; 8) фотографування особливих прикмет на тілі (татуювання, родимки тощо); 9) вилучення зразків волосся з п'яти частин голови, ділянки зовнішніх статевих органів й інших частин тіла; 10) вилучення за допомогою тампона вмісту піхви (у жінок) і забір мазка виділень із сечовипускального каналу (у чоловіків); 11) дактилоскопіювання пальців; 12) рентгенологічне дослідження скелета; 13) дослідження черевини трупа; 14) вилучення слідів крові для визначення її групової та типової належності; 15) реставрація голови й її фотографування за правилами впізнавальної фотозйомки; 16) виготовлення моделей зубів і щелеп; 17) вилучення шкіри із татуюванням; 18) відділення голови від тулуба, якщо необхідно провести експертизу ототожнення особи трупа за черепом [103, с. 157–158].

Ідентифікація осіб, які були невпізнані обов'язкова. На складність такої ідентифікації зауважували в криміналістичній та експертній літературі. Як зазначив В.Г. Бучинський «Одне із головних питань, які вирішують судові медики, коли досліджують невідомі трупи, або їх інші останки, є ідентифікація. У особо складних випадках застосовуються нові методи, що базуються на роботі з якісним матеріалом, а також з їх фрагментами» [76, с. 18].

Згідно думки вчених, які займаються цією проблемою, сліди, які можуть бути виявлені на місці події, доцільно класифікувати так: сліди людини; мікросліди; інші сліди присутності злочинця на місці вчинення вбивства; сліди ґрунту.

Найчастіше на місці вчинення неочевидних убивств виявляють і вилучають сліди рук злочинця. Сліди рук – являють собою відбитки пальців, долонь, тильної сторони кистей, а також сліди рук у рукавичках (зі шкіри чи тканини). Ці дослідження можливі за допомогою дактилоскопії, складовою якої є пороскопія й еджескопія. Під час вивчення слідів рук можна встановити найрізноманітнішу інформацію стосовно осіб, які їх залишили:

стать, вік, група крові, наявність певних дефектів та аномалій (шрамів, обручок, пов'язок) [79, с. 223].

Дослідження жирових речовин, які утворюють відбитки пальців, може визначити, чи є у людей чи певні захворювання. Тип папілярного малюнка може свідчити про генетичне захворювання. Перевірка відбитків пальців допомагає припустити версію способу вбивства: а) злочин було вчинено особою або групою осіб; б) чи був злочинець брехуном; в) будова рук злочинця та інші відомості про нього (стать, вік, група крові).

При огляді місця вбивства за неочевидних обставин можуть бути виявлені та вилучені сліди (взуття) підозрюваного. Виявлення частинок на нижній частині ніг злочинця на місці злочину може свідчити про особливості його ходи (буксування тощо), що є показовою інформацією про злочинця. За відмітками, знайденими на місці, знос певної частини підошви дає підставу для організації знайти людей з характеристиками взуття. Крім того, при виборі стратегії допиту можна використовувати інформацію виявлення частинок на підошвах ніг підозрюваного, знайдених на місці вбивства.

Зазначимо, що інформативність слідів ніг (взуття) злочинця доволі висока й може бути використана для формування психологічного портрета вбивці з використанням і індуктивного, і дедуктивного криміналістичного методів [109, с. 67].

Під час розслідування неочевидних убивств доволі часто застосовують експертизу біологічних об'єктів (біологічних слідів людського походження) із використанням методів дослідження ДНК (дезоксирибонуклеїнової кислоти) – судово-геномної експертизи (геномної судово-медичної експертизи).

Судово-геномна експертиза – це новий вид судово-біологічного дослідження, який пов'язаний із ідентифікацією (ототожненням) людини на підставі спеціальних знань у галузі судової медицини та криміналістики, молекулярної біології й генетики людини. Тому інколи судово-геномну

експертизу називають молекулярно-генетичною. Об'єктами дослідження судово-геномної експертизи є: плями біологічних речовин (крові, сперми, слини, поту, виділень із носа тощо); частини (фрагменти) тіла (шкіри) людини; кісткові тканини; біологічні сліди, залишені на одязі, недопалках тощо.

Віднедавна у судовій медицині актуалізувалися питання щодо судової генетичної ідентифікації, ДНК-аналізу, ДНК-ідентифікації. Інколи такі дослідження називають генною «дактилоскопією». Хоча будова молекул ДНК – носіїв генетичної інформації – у всіх істот одного виду однакова, деякі зони, розміщені вздовж всієї молекули, повторюються у кожного в різній послідовності та поєднаннях, варіюються [95, с. 341].

Одним із головних завдань судово-медичної експертизи крові у відділеннях судово-медичної імунології та судово-медичної цитології бюро судово-медичної експертизи України є отримання максимального обсягу інформації про сліди на речових доказах. Далі для експертів слідство висуває завдання, від якого залежатимуть їх подальші дії, – довести, що в цих слідах є кров, незалежно від їх давності, спроб знищення або спростувати це.

Далі необхідно з'ясувати його тип. Крім того, якщо кров належить людині, необхідно визначити можливість її походження від конкретної людини, що в основному визначається визначенням групової належності в системі АВО. Тому тонкошарова хроматографія заснована на виявленні гемоглобіну, який утворює певну ділянку на хроматограмі. Поява цієї ділянки зумовлена пероксидазними властивостями гемоглобіну [94, с. 4-5] При огляді місця підозрюваного вбивства можуть бути виявлені плями крові. Судово-біологічні експертизи дають відповіді на різні питання, зокрема, чи є кров на певній ділянці, місцевості чи предметі та чи належить вона людині. Ви також можете визначити її тип (це кров людини чи тварини), групу, стать, Регіональне походження (кров з якої конкретно частини тіла), чи належить вона вагітній жінці чи породіллі, чи це доросла чи дитина. .

Також можна визначити її вид (чи належить кров людині або певній тварині), групу, статеву належність, регіональне походження (з якої частини тіла кров), чи належить вона вагітній жінці або породіллі, дорослій людині чи дитині. Також зазначеною експертизою може бути вирішене питання про давнину слідів крові, кількість пролитої крові, що утворила плями, її життєвість. Спосіб злочину визначається за плямами крові. У ході експертного дослідження можна а) як високо впала крапля крові; б) чи знаходиться конкретний предмет або предмет із кров'ю у вертикальному, горизонтальному чи похилому положенні; в) Чи рухався потерпілий під час поранення чи після травми; г) Де був потерпілий під час травми; [110, с. 5-6].

Дослідження практики розкриття і розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності свідчить, що на місці події часто можна виявити волосся і жертви, і злочинця. При розслідуванні неочевидних вбивств необхідно шукати будь-які сліди (особливо сліди на трупі), а саме: зуби, нігті, слина, сперма, жирові виділення, окремі предмети навколо трупа. Зазвичай на трупі можна знайти сліди зубів, а також їжі та сигарет. Сліди слини, жирових речовин, зубів можна знайти на недопалках, відкритих пляшках з водою чи пивом, склянках тощо, що належать або використовуються злочинцями. Експерти також можуть знати, чи є на досліджуваному плями поту, сечі чи інших виділень і до якої групи вони належать. Для вирішення цієї проблеми експерт повинен надати речові докази (недопалки, одяг тощо), а також кров і слину всіх підозрюваних.

Під час огляду трупа можуть бути виявлені сліди нігтів, які зазвичай є на шиї, тулубі, спині [97, с. 458]. Під час дослідження піднігтьового вмісту рук жертви (трупу) експерту можуть бути поставлені питання про походження піднігтьового вмісту, а також про відповідність знайдених у піднігтьовому вмісті жертви епітеліальних клітин поданому для дослідження зразку підозрюваної людини.

На місці неочевидного вбивства необхідно організувати пошук мікрооб'єктів. Методика здійснення пошуку, а також дослідження мікрооб'єктів – один із найбільш перспективних напрямів сучасної криміналістики [97, с. 459]. Іноді на трупах вдається виявити сліди крові злочинця та його біологічних тканин. Наприклад, коли жертва під час опору кусає злочинця або він одержує ушкодження від гострих предметів на одязі жертви чи інших речей. Якщо на місці неочевидного вбивства виявлено мікрооб'єкт, його слід передати на експертизу, на якій можна визначити: а) чи контактує одяг, наданий для дослідження (інші волокнисті предмети, наприклад, тканинні мішки на складі); б) представлені волокнисті матеріали; в) Чи належить він до шматка тканини; г) чи є шматок тканини, знайдений на місці події, частиною цього одягу; ґ) чи є вміст пахвової частини потерпілого містять ті самі волокна, що й тканина, що використовується для виготовлення цього одягу (групи) послідовні частинки целюлози; д) чи є одяг чи залишки одягу потерпілого в попелі, знайденому на місці пожежі; е) чи пришита надана нитка; гудзики одягу, що підлягає огляду.[97 с. 306].

Під час дослідження ґрунту на місці вчинення злочину можна виявити сліди боротьби: невеликі заглиблення, які можуть бути залишені ліктями, колінами, пальцями ніг, краями підборів і жертви, і злочинця.

Судово-біологічною експертизою може бути встановлено: а) наявність на об'єктах-носіях рослинні частки (рослини, насіння, плоди, волокна деревини); б) до якого роду (виду) рослин належать виявлені рослинні частки; в) яке походження наданого для дослідження насіння; г) можливі локальні ділянки походження рослин; ґ) чи є рослинні частки, вилучені з об'єкта-носія, частиною конкретної рослини, виробу; д) до якого виду тварин належить надане на дослідження волосся, вилучене з місця події, та чи збігається воно за ознаками з волоссям конкретного тваринного або хутряного виробу (наприклад, волосся, виявлене на одязі підозрюваного, з волоссям, вилученим із песцевої шапки, яка належить потерпілій) [98, с. 10].

Отже, у розслідуванні вбивств, застосування спеціальних знань для слідчого є обов'язковим, також він може звертатись про допомогу протягом усього процесу до експертів.

3.2. Новітні криміналістичні науково-технічні розробки розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності

Важливим фактором успішного розслідування кримінальних правопорушень є використання органами досудового розслідування новітніх досягнень у сфері науки та техніки. У наш час злочинці при вчиненні кримінальних правопорушень використовують новітні досягнення природничих та технічних наук, їх дії та способи приховування злочинів стають все більш винахідливими [101, с. 114]. Тому під час розслідування кримінального правопорушення, а особливо неочевидного вбивства, слідчому не завжди вистачає знань, якими він оволодів під час навчання та практичної діяльності.

Про залучення спеціалістів та експертів було описано у попередньому підрозділі кваліфікаційної роботи. У цьому підрозділі дослідження мова піде про новітні та нетрадиційні методи, тобто знання й методи, які не набули достатнього визнання та поширення [102, с. 135].

Проте в наш час важко вести мову про практичне використання цих методів, які не набули достовірного наукового пояснення та щонайменше загального розуміння даних процесів спеціалістами, які могли б їх застосовувати, не кажучи вже про пересічного громадянина [103, с. 305].

Одорологія – це заснована на генетично зумовленій індивідуальності запаху людини система науково розроблених методів і технічних засобів виявлення, вилучення, збереження та дослідження слідів запаху з метою подальшого їх використання для вирішення ідентифікаційних завдань у кримінальному процесі. У сучасних наукових працях одорологію поділяють на кінологічну та інструментальну.

У кінологічній одорології як аналізатор пахучих речовин використовують орган нюху службової собаки, яка робить вибірку людей за пробами їх пахучих речовин з повітря приміщень, де вони перебували хоча б 10–15 хвилин. В інструментальній одорології як аналізатори застосовують фізико-хімічні прилади, які здатні виявляти спектр пахучих речовин, реєструвати його у вигляді ольфактограми і детектувати з високою чутливістю окремі компоненти запаху. При розслідуванні неочевидних убивств у більшості випадків використовують здобутки кінологічної одорології з метою віднайдення злочинця по гарячих слідах тощо [104, с. 152].

Фоноскопія – це новий вид досліджень, який заснований на фізіологічних особливостях органів мовного апарату людини, які вивчають групу слідів звуку.

Голографія – це такий метод отримання інформації полів світла або невидимих коливань, а також перетворення інформації про об'єкти на хвильові поля.

Детекція брехні – це є метод інструментальної діагностики емоційного напруження людини. В основі лежить вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників.

До малозастосовного в криміналістичній практиці методу віднесемо *ергономіку*. Ергономіка – наукова дисципліна, що комплексно вивчає людей у конкретних умовах їх діяльності в сучасному суспільстві.

Дуже цікавим напрямом нетрадиційних спеціальних знань у криміналістиці є *кінетика* – це напрям наукових досліджень з окреслення можливості отримати невербальну інформацію про людину на підставі зразків поведінки при невербальному зв'язку, який відбувається без слів у процесі спілкування з нею.

Під час розслідування неочевидних убивств також використовують *метод генетики* – науки, яка вивчає біохімічні способи процесу передачі інформації про будову живого організму (спадкоємність).

Наступний новітній метод це *гіпноз* – штучно викликаний психічний стан людини, подібний до сну, в основі якого лежать явища гальмування перебігу нервових процесів вищих відділів головного мозку. Явище гіпнозу було відоме багато віків тому.

Ще один напрям, це застосування *кримінального профайлінгу*. Використання профайлінгових технологій у правоохоронній діяльності з кожним роком характеризується все більшою затребуваністю. Найбільш актуальним є застосування профайлінгу у тих випадках, коли не визначеними для суб'єктів досудового слідства є особистість злочинця, його мотиви, місцезнаходження. На цьому етапі мова йде про сукупність психологічних методів і методик оцінки та прогнозування поведінки особи на основі аналізу найінформативніших ознак, психологічного портрету особи, характеристик зовнішності, невербальної і вербальної поведінки, місцезнаходження тощо [104, с. 61].

Появу терміну «профайлінг» пов'язують з роботою Федеральної служби розслідування (США) та визначають час його виникнення 1969 роком. Профайлінг використовувався в контексті складання пошукового психологічного портрету невідомої особи за слідами на місці злочину. Слід зазначити, що на сьогодні у розслідуванні кримінальних правопорушень профайлінг застосовується фрагментарно. Найчастіше у його реалізації беруть участь експерти-психіатри, сексологи, клінічні психологи або просто ентузіасти своєї справи у межах розслідування конкретного кримінального провадження. Концепція використання профайлінгу під час розслідування серійних злочинів насильницького характеру була розроблена у ФБР під керівництвом П. Брукса та Р. Ресслера у 1985 році. В основі методу профайлінгу лежить аналіз поведінки злочинців, результати якого використовують для їх ідентифікації. Відповідно до їх поглядів, вивчення

різних аспектів поведінки злочинця дозволяє зробити висновки щодо характеристики його особистості, що у свою чергу дає змогу скласти психологічний профіль, у результаті якого процес пошуку та арешту підозрюваного значно спрощується.

У ФБР розроблена процедура складання психологічного профілю. Вона включає 5 послідовних етапів: 1) ретельний аналіз психологічної сутності злочину та типів осіб (психолого-психіатрична типологія) що здійснили подібні діяння в минулому; 2) вичерпний аналіз місця злочину, що розслідується; 3) поглиблене вивчення оточення, занять, захоплень жертви та підозрюваних; 4) формування можливих мотиваційних факторів усіх задіяних у розслідуванні осіб; 5) опис злочинця (на основі зовнішніх поведінкових проявів, його вірогідної психологічної сутності) [101, с. 138].

Для створення психологічного портрету невідомого злочинця використовують такі матеріали, як кольорові збільшені фотокартки місця події, із зображенням жертви, її поранень, зроблені з різних ракурсів. Усі знахідки з місця злочину разом із уважним вивченням деталей з фотодокументації дозволяють встановити взаємозв'язок об'єктів із ймовірним ходом подій. Крім того, важливою складовою є матеріали розтину трупа та їх дослідження та матеріали судово-медичної експертизи. Загальна картина пошкоджень дозволяє зробити висновок про душевний стан злочинця та про наявність яких-небудь стосунків між ним та жертвою [105, с. 93 - 94].

У США розроблена автоматизована інформаційно-пошукова система VICAP (програма прогнозування особливо тяжких злочинів), призначена для аналізу інформації про нерозкриті вбивства, яка використовується при побудові пошукових портретів невідомих злочинців.

План пересувань жертви (місце роботи, домашня адреса, місце, де жертву бачили востаннє) до смерті (згвалтування) дозволяє визначити, чи мало місце переслідування чи ні. Документи, що містять інформацію про особистість жертви дозволяють скласти її психологічний портрет (вік, стать,

фізичні особливості, сімейний стан, інтелект, манери, круг спілкування, особливості особистості, звички, репутація, захоплення, друзі, вороги тощо), який дасть змогу проаналізувати вподобання злочинця під час вибору жертви [106, с. 159].

Інформація, про повну картину злочину дозволяє припустити послідовність дій злочинця. Це допомагає в'яснити, чому був обраний той чи інший спосіб дій, у якому психологічному стані знаходився злочинець під час вчинення злочину, якою була його поведінка після вчинення злочину (чи приховав він сліди, як вчинив із тілом, або просто втік у приступі паніки). Завершальним моментом має стати розробка конкретних рекомендацій щодо стратегії пошуку злочинця та проведення подальшого розслідування, що базується на вже побудованому портреті злочинця [105, с. 92].

Отже, застосування профайлінгу є актуальним у правоохоронній діяльності у тих випадках, коли не є очевидною особистість злочинця, його мотиви, місцезнаходження на даний час тощо. Ретельний аналіз характеристик зовнішності, невербальної і вербальної поведінки, рис особистості, та ін. дозволяє розробити модель особи, схильної до протиправних дій, а також описати характерні саме для цієї особи способи їх реалізації [107, с. 161].

Найчастіше злочинець у разі вчинення вбивства в умовах неочевидності залишається невідомим, тому застосування вищезазначених психологічних методів може неабияк полегшити хід розслідування. Зокрема, знаючи прояви тих чи інших особистісних рис, акцентуацій характеру, психічних розладів, аналізуючи сліди, залишені на місці вчинення злочину, почерк злочинця та спосіб дії, можна скласти його психологічний профіль, який звужить коло підозрюваних та допоможе під час пошуку вбивці [107, с. 12].

Так, у «Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які

здійснюють підготовку поліцейських» прийнятому 06.02.2019 р. наказом МВС № 88 у п. 5.4 Розділу 4 зазначається, що у функції системи психологічного забезпечення в органах, підрозділах Національної поліції України, між інших, входить складання психологічних портретів підозрюваних, обвинувачених осіб під час проведення оперативних заходів та слідчих дій [108]. Водночас, далі ніж чергового декларування можливостей здійснення зазначеної функції в межах професійно-психологічного забезпечення діяльності Національної поліції України нічого не було зроблено. На сьогоднішній день профільної підготовки профайлерів та окреслення кола їх компетенції в межах професійної діяльності в структурі МВС України не існує [106, с. 52].

Далі розглянемо існуючі можливості сучасних цифрових та інноваційні технологій в аспекті – використання для ідентифікації при розслідуванні неочевидних убивств [108, с. 170].

Відомо, що вказані злочини зазвичай розкриваються внаслідок помилок злочинців, а не шляхом цілеспрямованої, організаційно і тактично правильно здійснюваної діяльності правоохоронних органів. Злочинці залишають трупи, тому при розслідуванні вказаних злочинів важливе значення має використання новітніх методів ідентифікації в судовій медицині [109, с. 170]. Актуальними для розкриття вбивств, учинених в умовах неочевидності є питання:

1. Визначення давності поховання трупів при експертизі скелетованих останків. З цією метою пропонується використовувати метод інфрачервоної спектрофотометрії (ІЧС) кісткової тканини, спектри якої змінюються в залежності від тривалості постмортального періоду.

2. Графічна реконструкція обличчя для встановлення особи потерпілого у випадках виявлення невпізнаваних останків (методика розмірних характеристик вушних раковин).

3. Створення 3D-моделей ушкоджень, слідів, травмуючих предметів. З їх допомогою може проводитися портретна експертиза за метричними і

описовими ознаками зовнішності. Для створення 3D-моделей придатні дані, отримані за допомогою БПЛА (зйомка значних територій та об'єктів з висоти) – може проводитися трьохмірне моделювання при огляді місця події: повна реконструкція та відтворення місця події будь-якого розміру.

4. Спектральний аналіз мовних сигналів, який дає змогу виділяти стійкі ідентифікаційні ознаки, що характеризують біометричні параметри мовного тракту людини, яка говорить. Як спектроаналізатори можуть використовуватися персональні комп'ютери з встановленим спеціалізованим програмним забезпеченням («Justiphone» та ін.)

5. Віртуальна аутопсія, яка дозволяє отримати необхідну інформацію про травми кісток і м'яких тканин, не вдаючись до механічного розтину тіла. Цей метод вже впроваджений у судово-медичну експертизу ряду країн (Німеччина, Франція, Велика Британія, США, Ізраїль, Австралія). Віртопсія дає змогу отримати 3D зображення з можливістю поглянути на подію у віртуальній реальності.

6. Використання цифрових фотознімків в якості об'єктів медико-криміналістичного дослідження слідів-нашарувань крові; доказові методи встановлення слідів крові, висновки яких містять однозначну інформацію про наявність або відсутність крові людини [110, с. 11].

Прикладом новітніх криміналістичних науково-технічних розробок розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності є розроблена співробітниками НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України (НДІ ВПрЗ) інформаційна система «Профіль вбивці», призначена для автоматизованої побудови соціально-психологічного профілю ймовірного вбивці за кожним конкретним кримінальним провадженням на основі результатів узагальнення матеріалів 1100 кримінальних проваджень та 200 вироків суду щодо вбивств [111, с. 6].

Інша група вчених також розробила автоматизовану інформаційно-модельна система «STOP кілер». Головне призначення цієї системи полягає у

можливості побудови версій щодо особи вбивці та мотивів учиненого злочину в автоматизованому режимі [109, с. 172].

Підсумовуючи вищезазначене, зазначимо, що на заваді активному і широкому використанню сучасних можливостей інноваційних і цифрових технологій в розслідуванні вбивств, учинених в умовах неочевидності проблема – недостатній професіоналізм і кваліфікація працівників правоохоронних органів (слідчих, працівників оперативних та інших підрозділів Національної поліції, прокурорів) і суду, точніше – їх обізнаність щодо таких можливостей, потенціалу судових експертиз і кола вирішуваних судовими експертами питань. Це тягне за собою незнання і невміння виявити, зафіксувати, вилучити сліди злочинів на місці події та призначити за ними відповідні експертні дослідження.

Висновки до розділу 3

Вивчення специфіки використання спеціальних знань та науково-технічних засобів під час розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. У процесі розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності спеціальні знання можуть бути використані в таких формах: участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій; отримання консультацій від спеціалістів (експертів); отримання письмових висновків спеціалістів; призначення судових експертиз.

2. Визначено, що у кримінальних провадженнях, щодо вчинення вбивств в умовах неочевидності найчастіше призначають такі експертизи: судово-медичну експертизу трупа; імунологічну експертизу (крові, виділень, кісток тощо); експертизу речових доказів; генотипоскопічну; експертизу за матеріалами справи; судово-психіатричну; судово-психологічну; експертизу матеріалів і речовин; ґрунтознавчу; судово-біологічну; одорологічну;

почеркознавчу; техніко-криміналістичну експертизу документів; судово-балістичну; експертизу холодної зброї; трасологічну.

3. Зазначено, що до нетрадиційних методів розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності можна віднести: телепатію, біолокацію, яснобачення, біоритмологію

4. До новітніх методів розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності віднесено: одорологію, фоноскопію, голографію, детекцію брехні (поліграф, варіограф), ергономіку, кінетіку, генетику, гіпноз.

Встановлено, що найбільш ефективним методом розкриття неочевидних убивств є метод кримінального профайлінгу.

5. З'ясовано, що важливу роль у розкритті та розслідуванні неочевидних убивств відіграють методи ідентифікації судовій медицини з наступних питань: 1) визначення давності поховання трупів при експертизі скелетованих останків. 2) графічна реконструкція обличчя для встановлення особи потерпілого у випадках виявлення невпізнаваних останків (методика розмірних характеристик вушних раковин); 3) створення 3D-моделей ушкоджень, слідів, травмуючих предметів 4) спектральний аналіз мовних сигналів, 5) віртуальна аутопсія, 6) використання цифрових фотознімків в якості об'єктів медико-криміналістичного дослідження слідів-нашарувань крові.

6. Підкреслено значення використання науково-технічних розробок під час розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності. А саме використання автоматизованої побудови соціально-психологічного профілю ймовірного вбивці за кожним конкретним кримінальним провадженням «Профіль вбивці» та автоматизованої інформаційно-модельної системи «STOP кілер».

7. Звернено увагу, що не вся інформація отримана в результаті застосування нетрадиційних та новітніх науково-технічних розробок розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності має

процесуальну доказову перспективу та її можна використовувати лише як орієнтуючі знання та подальша її перевірка за допомогою спеціальних знань.

ВИСНОВКИ

У висновках на основі дослідження особливостей розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності сформульовано наукові положення та отримано результати, що в сукупності розв'язують завдання кваліфікаційної роботи. Найсуттєвішими з них є наступні:

1. Запропоновано авторське визначення у криміналістичному значенні вбивства, вчиненого в умовах неочевидності (неочевидного вбивства) – це система взаємообумовлених дій прихованого характеру, які характеризуються відсутністю слідів, що вказують на особу злочинця, зникненням та переховуванням підозрюваних осіб. Виокремлено наступні елементи криміналістичної характеристики вбивств, учинених в умовах неочевидності: спосіб учинення вбивства; місце час та обстановка вчинення злочину; мотив злочину; особа потерпілого; особа злочинця та типові сліди злочину. Особливістю криміналістичної характеристик такого елементу як спосіб учинення вбивства є спосіб (процес) вчинення вбивства. Виокремлено три елементи у структури місця вчинення неочевидного вбивства: 1) місце безпосереднього позбавлення життя особи (вчинення вбивства особи); 2) місце приховування трупа, знарядь та засобів учинення вбивства; 3) місце проживання (перебування, роботи, місце лікування, тимчасового перебування, дозвілля та відпочинку) особи потерпілого (жертви).

2. Враховуючи специфіку неочевидних вбивств встановлена така система типових слідів, які виникають в процесі скоєння злочину щодо: 1) потерпілого, 2) злочинця 3) знарядь та засобів учинення. Встановлено, що приховування кримінального правопорушення (вбивства) можливо віднести до обов'язкового елементу способу його вчинення, проте може бути і поза системою способу вчинення злочину, якщо цілі приховування спочатку не

переслідувались, а виникли вже після вчинення злочину у зв'язку з непередбаченими обставинами.

3. Виокремлено дії з приховування вбивства: 1) виконвані під час вчинення злочину; 2) дії виконвані після його вчинення.

Характерними способами приховування вчинення вбивства під час вчинення злочину є: інсценування; приховування знарядь і засобів вчинення злочину; приховування трупа; знищення слідів своєї присутності: маскуванню зовнішності злочинця. Характерними способами приховування вбивства після його вчинення є: підготовка неправдивого алібі; від'їзд із місцевості, де вчинено злочин; повідомлення неправдивих відомостей, заяв; відмова давати показання на досудовому розслідуванні; погроза, залякування, підкуп та інші форми впливу на свідків; наймання висококваліфікованих адвокатів; ненадання необхідної доказової інформації або знищення її джерел. Наголошено, що не дивлячись на широкий перелік класифікаційних підстав слідчих ситуацій, все ж найбільш пріоритетним завданням методичних рекомендацій під час розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності є типізація слідчих ситуацій. Проведене узагальнення дозволило визначити такі критерії типізації слідчих ситуацій щодо розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності: 1) обсяг і зміст даних, які відомі на момент внесення повідомлення про вбивство до ЄРДР; 2) відомості щодо джерела одержання інформації про вчинення вбивства; 3) відомості щодо способу позбавлення життя; 4) відомості щодо способу готування та приховування; 5) відомості щодо особи потерпілого (жертви вбивства); 6) відомості щодо способу інсценування; 7) відомості щодо обстановки вчинення вбивства.

4. Виокремлено та обгрунтовано шість слідчих ситуацій при вчиненні неочевидних убивств, які характеризуються наявністю неповної інформації щодо вчинення убивств: а) аналіз вихідної криміналістично значущої інформації; б) визначення проміжних завдань, а також обставин, які необхідно встановити; в) визначення та організація проведення окремих

слідчих (розшукових) та оперативно-розшукових дій, та їх комплексів з метою встановлення окремих обставин; г) планування розслідування; г) налагодження взаємодії, координації між учасниками розслідування.

5. З'ясовано структуру планування (етапів планування) розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності: 1) отримання, аналіз та оцінка первинної криміналістично значущої інформації в існуючій слідчій ситуації; 2) розроблення слідчих (криміналістичних) версій; 3) визначення обставин, що підлягають встановленню; 4) визначення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших процесуальних заходів для встановлення обставин та перевірки слідчих (криміналістичних) версій; 5) складання плану розслідування неочевидного вбивства. Підставами (підґрунтям) формування версій щодо вбивств, учинених в умовах неочевидності є: 1) результати слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 2) результати оперативно-розшукових заходів; 3) висновки обізнаних осіб, які володіють спеціальними знаннями; 4) висновки обізнаних осіб в межах проведення судових експертиз; 5) наявність негативних обставин. Встановлено, що типові слідчі (криміналістичні) версії вбивства, вчиненого в умовах неочевидності можуть поділятися на версії щодо: 1) способу вчинення вбивства; 2) особи потерпілого; 3) особи злочинця; 4) місця позбавлення життя (вчинення вбивства); 5) знарядь та засобів учинення вбивства (позбавлення життя); 6) часу позбавлення життя (вчинення вбивства); 7) обстановки та окремих обставин учинення вбивства; 8) зникнення особи; 9) приховування злочину (вбивства); 10) слідів. Наголошено, що найважливішою, першочерговою й невідкладною слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події. Виокремлено найбільш розповсюджені місця події – вчинення неочевидного вбивства, що зазвичай підлягають слідчому огляду: 1) домоволодіння потерпілого (будинок, квартира, гараж, город, подвір'я тощо); 2) відкрита місцевість (лісосмуга, лісопосадка, каналізаційні колектори тощо).

6. Визначено специфічні організаційні й тактичні правила огляду місця події при розкритті та розслідуванні неочевидних вбивств: 1) невідкладність його проведення, всебічність та повнота; 2) проведення з участю спеціаліста; 3) огляд також прилеглої території до місця виявлення трупу; 4) пошук та закріплення негативних обставин; 5) детальна фіксація отриманої інформації шляхом протоколювання, фотозйомки та відеозапису. У процесі розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності спеціальні знання можуть бути використані в таких формах: участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій; отримання консультацій від спеціалістів (експертів); отримання письмових висновків спеціалістів; призначення судових експертиз. Визначено, що у кримінальних провадженнях, щодо вчинення вбивств в умовах неочевидності найчастіше призначають такі експертизи: судово-медичну експертизу трупа; імунологічну експертизу (крові, виділень, кісток тощо); експертизу речових доказів; генотипоскопічну; експертизу за матеріалами справи; судово-психіатричну; судово-психологічну; експертизу матеріалів і речовин; ґрунтознавчу; судово-біологічну; одорологічну; почеркознавчу; техніко-криміналістичну експертизу документів; судово-балістичну; експертизу холодної зброї; трасологічну. Зазначено, що до нетрадиційних методів розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності можна віднести: телепатію, біолокацію, яснобачення, біоритмологію. До новітніх методів розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності віднесено: одорологію, фоноскопію, голографію, детекцію брехні (поліграф, варіограф), ергономіку, кінетіку, генетику, гіпноз.

7. Встановлено, що найбільш ефективним методом розкриття неочевидних убивств є метод кримінального профайлінгу.

8. З'ясовано, що важливу роль у розкритті та розслідуванні неочевидних убивств відіграють методи ідентифікації судовій медицини з наступних питань: 1) визначення давності поховання трупів при експертизі скелетованих останків. 2) графічна реконструкція обличчя для встановлення

особи потерпілого у випадках виявлення невпізнаних останків (методика розмірних характеристик вушних раковин); 3) створення 3D-моделей ушкоджень, слідів, травмуючих предметів 4) спектральний аналіз мовних сигналів, 5) віртуальна аутопсія, 6) використання цифрових фотознімків в якості об'єктів медико-криміналістичного дослідження слідів-нашарувань крові. Підкреслено значення використання науково-технічних розробок під час розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності. А саме використання автоматизованої побудови соціально-психологічного профілю ймовірного вбивці за кожним конкретним кримінальним провадженням «Профіль вбивці» та автоматизованої інформаційно-модельної системи «STOP кілер». Звернено увагу, що не вся інформація отримана в результаті застосування нетрадиційних та новітніх науково-технічних розробок розкриття та розслідування вбивств, учинених в умовах неочевидності має процесуальну доказову перспективу та її можна використовувати лише як орієнтуючі знання та подальша її перевірка за допомогою спеціальних знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Семенишин М.О. Теорія та практика запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (за матеріалами операції Об'єднаних сил): дис... д-ра юрид. наук. 12.00.08. Київ, 2020. 623 с.
2. Кубарев І.В. Проблеми організації розслідування вбивств, що вчиняються групою осіб в умовах неочевидності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 18 с.
3. Статистична інформація. Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113653&libid=100820 (дата звернення 20.10.2021).
4. Шевелев К.Є. Окремі питання розслідування та кваліфікації умисних убивств, скоєних за умов «неочевидності». *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)*. Харків, 2017. С. 318.
5. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічов Я.В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді. Київ, 2017. 280 с.
6. Суходубов В.С. Основи методики розслідування вбивств, поєднаних з відчуженням житла громадян: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / НЮУ ім. Я. Мудрого. Київ, 2019. 235 с.
7. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: моногр. изд. 2-е доп. и перераб. Харьков: Юрайт, 2013. 320 с.
8. Синчук В.Л. Розслідування вбивств: шляхи вдосконалення: монографія / за ред. В.А. Журавля. Харків: Харків юрид., 2005. 288 с.
9. Логвиненко А.О. Структура криміналістичної характеристики вбивств. 2017. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/25335/1/%D0%9B%D0%BE%D0%B3%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%D0%9E..pdf> (дата звернення 01.10.2021).

10. Борисенко І.В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1999. 19 с.
11. Семенов В.В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуваннями: монографія / за ред. В.О. Коновалової. Харків: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. 144 с.
12. Настільна книга слідчого / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін.; ред. кол.: В.Я. Тацій [та ін.]; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 3-тє вид., переробл. і допов. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2011. 736 с.
13. Здоровко С.Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими групами (типові тактичні операції): монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Гриф, 2004. 176 с.
14. Ковальов А., Кравченко Ю. Факти насильницької смерті можуть залишитися поза увагою правоохоронних органів. *Вісник прокуратури*. 2010.
15. Белкин Р.С. Криміналістика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории. Москва: Юрид. лит., 1987. 272 с.
16. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков: Вища шк., 1982. 160 с.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.10.2021).
18. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін.]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : ДДУВС, 2017. 480 с.
19. Дудніков А.Л. Правове та криміналістичне поняття способу вчинення злочину. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків, 2010. Вип. 10. С. 55–61.
20. Якимов И.Н. Криміналістика. Уголовная тактика. 2-е изд., перераб. и доп. Москва; Ленинград: Изд-во Нарком. внутр. дел РСФСР: Гос. тип. изд-ва «Ленингр. правда», 1929. 312 с.

21. Берназ В.Д. К вопросу о понятии обстановки совершения краж социалистического имущества на морском транспорте. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1985. Вып. 3. С. 44–47. (с.433)
22. Суходубов В.С. Обстановка вчинення вбивств з метою заволодіння житлом в структурі криміналістичної характеристики злочинів. *Журнал східноєвропейського права*. Київ, 2018. № 57. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/11/sukhodubov_57.pdf (дата звернення: 04.11.2021) (с. 1815)
23. Оберемко Ю.О. Кримінологічний аналіз умисних вбивств, що вчиняються з корисливих мотивів. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 328–332.
24. Ткаченко М.О. Розслідування вбивств, вчинених з метою заволодіння нерухомим майном: деякі елементи криміналістичної характеристики. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2008. Вип. 44. С. 110–114.
25. Шепітько В.Ю. Особливості криміналістичної характеристики вбивств на замовлення. *Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю*: матеріали наук.-практ. конф., 19 листоп. 1997 р., м. Харків. Харків, 1998. С. 25–31.
26. Колдин В.Я. Идентификация при расследовании преступлений. Москва: Юрид. лит., 1978. 144 с.
27. Матюшкова Т.П. Деякі питання криміналістичного вивчення особи потерпілої в методиці розслідування насильницьких злочинів. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Харків, 2002. № 20. С. 52–55. (с. 75)
28. Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1988. 160 с.
29. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія: акад. курс. Київ: Ін Юре, 2004. 424 с.

30. Христенко В.Е. Психология жертвы: учеб. пособие. Харьков: Консум, 2001. (с. 329)
31. Булулуков О.Ю. Тактическая операция «Личность преступника» в расследовании убийств при отсутствии трупа. *Проблеми законності*. Харків, 2001. Вип. 49. (с 111.)
32. Тіщенко В.В. Корисно-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2002. 360 с.
33. Васильев А.Н., Яблоков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 143 с.
34. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Минск: Амалфея, 2001. 304 с.
35. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.11.2021)
36. Кондрашков Н.Н. Личность преступника: моногр. / [В.Н. Кудрявцев и др.]; отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва: Юрид. лит., 1971. 356 с.
37. Мельничок В.М. Криміналістична характеристика індивідуально-психологічних ознак особи. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. 2008. Вип. 47. С. 105-109.
38. Андріїв Д.М. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. *Право і суспільство*. 2011. № 3. (с. 130-131)
39. Правова доктрина України: у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України; редкол. В.Я. Тацій [та ін.]. Харків: Право, 2013. Т. 5. Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред.: В.Я. Тацій, В.І. Борисов. 1240 с.
40. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 93 (с. 68-70).

41. Салтевский М.В. Криминалистика в современном изложении юристов: учеб. и практ. пособие. Харьков: Рубикон, 1997. (с. 25-226).
42. Криминалистика социалистических стран / под ред. В.Я. Колдина. Москва: Юрид. лит., 1986. 512 с.
43. Селиванов Н.А. Криминалистическая характеристика преступлений и следственные ситуации в методике расследования. *Социалистическая законность*. 1977. № 2. (с. 66).
44. Цимбал М.Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань): монографія. Харків: Гриф, 2004. 192 с.
45. Суходубов В.С. Типові сліди злочину – важливий елемент криміналістичної характеристики вбивств з метою заволодіння житлом громадян. *Питання боротьби зі злочинністю*. Харків, 2018. (с. 12).
46. Затенацький Д.В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): монографія / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2010. 160 с.
47. Андрійв Д.М. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 199–205.
48. Александренко О.В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 2004. 22 с.
49. Павлюк О.С. Розслідування вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їх майном: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 238 с.
50. Криміналістика: традиції, новації, перспективи: добірка наук. пр. / Віктор Шевчук ; упоряд.: Н.А. Чмутова. Харків: Право, 2020. 1280 с.
51. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.

52. Коновалова В.Е. Методика расследования убийств «по заказу», совершенных организованными группами. *Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей)*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 26–27 квіт. 1999 р. Харків, 2000. (с. 266-267).

53. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посіб. / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Одиссей, 2009 (с. 57).

54. Керик Л.І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства: монографія. Харків: Апостіль, 2013. 188 с.

55. Семенов В.В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуваннями: монографія / за ред. В.О. Коновалової. Харків: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 144 с.

56. Овечкин В.А. Расследование преступлений, скрытых инсценировками: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1979. 64 с.

57. Павлюк О.С. Криміналістична характеристика способів приховування вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їх майном. *Право і суспільство*. 2017. № 2. С. 222–227.

58. Полтавець убив знайомого та приховав сліди злочину. URL: <https://poltava365.com/poltavec-z-ubiv-znajomogo-ta-pozhezheyu-prihovav-slidi-zlochiv.html> (дата звернення: 24.10.2021).

59. Сімейне насильство в Маріуполі: Вбита чоловіком жінка була вчителькою, без мами залишилися троє дітей. URL: <https://dn.depo.ua/ukr/mariupol/simeyne-nasilstvo-v-mariupoli-vbita-cholovikom-zhinka-bula-vchitelnoyu-bez-mami-zalishilisya-troe-ditey-202110111378277> (дата звернення 05.11.2021).

60. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 21 лютого 2020 року. / За заг. ред. Чернявського С.С. Київ: ВД «Професіонал», 2020. 1288 с.

61. Дулов А.В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск: Изд-во БГУ, 1979. 128 с.
62. Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. Харків: Апостіль, 2013. (с. 64)
63. Журавель В.А. Следственная ситуация как объект криминалистического прогнозирования. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ*. 1999. Вип. 2.(с. 153).
64. Лисиченко В.К., Батюк О.В. Следственная ситуация и ее значение в криминалистике и следственной практике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1988. Вып. 36. С. 3–9.
65. Веліканов С.В. Ситуаційний підхід як засіб підвищення ефективності організації розслідування злочинів. *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні*: матеріали міжнар. наук. конф., 15 трав. 2008 р. Харків, 2008. С. 181–184.
66. Яблоков Н.П. Следственные ситуации в методике расследования и их оценка. *Вестник Московского университета. Серия 11: Право*. 1983. № 5. С. 13–14.
67. Крылов И.Ф. Криминалистика: учеб. / И.Ф. Крылов и др.; под ред. И.Ф. Крылова. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. 591 с.
68. Коновалова В.О. Планування як принцип наукової організації слідчої діяльності. *Радянське право*. 1970. № 4. (с. 7)
69. Синчук О.В. Типові версії в структурі криміналістичної методики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 20 с.
70. Гусев С.И. Руководство по расследованию убийств. Москва: «Юридическая литература», 1977. 399 с.
71. Психологія слідчої діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Андросюк, О.М. Корнєв, О.І. Кудерміна та ін. / за заг. ред. Л.І. Казміренко. Київ: Правова єдність, 2009. 200 с.

72. Быховский И.Е. Осмотр места происшествия. Москва: Прокуратура СССР, 1973. (с. 475-476).

73. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Наказ МВС України 3 лист. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> (дата звернення: 21.10.2021).

74. Колмаков В.П. Следственный осмотр. Москва: Юрид. лит., 1969. (с. 255)

75. Журавель В.А. Следственная ситуация как объект криминалистического прогнозирования. *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ*. 1999. Вип. 2. С. 107–113. Мельник О. В. Попереднє дослідження пошкоджень одягу. *Криміналістичний вісник*, 2012. № 2(18). С. 200-209.

76. Бучинський В.Г., Хохолева Т.В., Гривда Г.Ф та ін. Використання ДНК-аналізу у судово-медичних експертизах речових доказах та експертного дослідження батьківства (материнства) підміни дітей: методичні рекомендації. Київ. МОЗ, 2012. 30 с.

77. Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид. перероб. і доповн. / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ. Юридична думка, 2012. 1020 с.

78. Драпкин Л.Я. Основы криминалистической теории следственных ситуаций: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1987. 45 с.

79. Криміналістика: підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель; за ред. В.Ю. Шепітька. 5-е вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2016. 640 с.

80. Герасименко О.І., Антонов А.Г., Герасименко К.О., Комісарова Н.О., Комісаров М.Л. Судова медицина: підручник для ВНЗ. Вид. третє, переробл. доповн. / за заг. ред. О.І. Герасименка. Київ. КНТ, 2016. 630 с.

81. Кривда Г.Ф., Дем'янчук А.П., Котельникова В.О., Старовойтова Р.О., Кривда Р.Г. Судово-медичне дослідження речових доказів: навч.-метод. посіб. Херсон: Наддніпряночка, 2014. 460 с.

82. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : затверджена Наказом МОЗ України від 17.01.1995 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text> (дата звернення: 22.10.2021).

83. Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-95#Text> (дата звернення: 23.10.2021).

84. Шехтер К., Эверит Д. Энциклопедия серийных убийц. Москва. КРОНПРЕСС, 1988. 356 с.

85. Куп'янський. М.Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств: організац.-тактич. засади: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2016. 224 с.

86. Бучинський В.Г., Хохолева Т.В., Гривда Г.Ф та ін. Використання ДНК-аналізу у судово-медичних експертизах речових доказах та експертного дослідження батьківства (материнства) підміни дітей: методичні рекомендації. К.: МОЗ, 2012 (с. 5).

87. Гусев С.И. Руководство по расследованию убийств. Москва: «Юридическая литература», 1977. 399 с.

88. Комаринська Ю.Б. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті: навч. посіб. Київ. «Центр учбової літератури», 2013. 124 с.

89. Быховский И.Е. Осмотр места происшествия. Москва: Прокуратура СССР, 1973. 97 с.

90. Порубов Н.И. Расследование убийств. Мн.: Выш. шк., 2000. (с. 84)

91. Любчинський О.В. Особливості розслідування серійних вбивств на сексуальному ґрунті: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2018. (с. 55)
92. Яковенко М.О. Використання спеціальних знань при розслідуванні вбивства новонародженої дитини. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2014 №4 (51). С.55-62.
93. Качурін С.Г. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів: можливості використання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 302–311.
94. Комаринська Ю.Б. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті: навч. посіб. Київ. «Центр учбової літератури», 2013. 124 с. Заворіна О.П. Міжнародний досвід протидії підрозділами Національної поліції вбивствам, які вчиняються неповнолітніми. *Форум права*. 2017. № 5. (с. 4-5)
95. Дослідження рідкої крові та її слідів на речових доказах: методичні рекомендації / укладачі А.П. Демянчук, Т.В. Хохолева, В.С. Бурчинський. Київ. МОЗ, 2010. 34 с. Головіна В.О. Возможности использования гипноза в оперативно-следственных целях. *Вісник ЛІВС МВС України*. 2000. № 3. С. 210-213.
96. Черкасова Е.С. Профайлинг как метод создания психологического портрета потенциального преступника на этапе организации предварительного расследования. *Вестник НГУ, серия: Право*, 2013, т.9, выпуск 1, (с. 82).
97. Порубов Н.И. Расследование убийств. Мн.: Выш. шк., 2000. 335 с. Седнев В.В., Ирхин Ю.Б., Одерий О.В., Коструб А.Н. Методология психологического портретирования при раскрытии и расследовании серийных насильственных преступлений: итоги и перспективы развития. *Криміналістичний вісник*, 2012. № 1 (17). (с. 283)

98. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ МВС України від 06.02.2019 № 88. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 11.10.2021).

99. Александренко О.В., Женунтій В.І. Інноваційні та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. (с. 231).

100. Авдеєва Г.К., Булуков О.Ю. Інноваційні продукти, розроблені співробітниками НДІ вивчення проблем злочинності імені Академіка В.В. Сташиса спільно з науковцями кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. (с. 157–158)

101. Свірін М.О., Давидова М.М. Міжнародний досвід у запобіганні злочинності та перспективи його використання в Україні. *Наука і правоохорона*. 2016. № 2 (32). С. 113–121.

102. Товтин С.В. Нетрадиційні способи застосування спеціальних знань під час розслідування сексуальних убивств. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1 (3) С. 135-140.

103. Расследование многоэпизодных убийств, совершенных на сексуальной почве: научно-метод. пособ. / под.ред. А.И. Дворкина. Москва. Экзамен, 2003. 416 с.

104. Іщенко А.В., Красюк І.П. Новий крок удосконалення знань з інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*, 2010. № 3. С. 305–307.

Головина В.О. Возможности использования гипноза в оперативно-следственных целях. *Вісник ЛІВС МВС України*. 2000. № 3. С. 210–213.

105. Черкасова Е.С. Профайлинг как метод создания психологического портрета потенциального преступника на этапе организации предварительного расследования. *Вестник НГУ, серия: Право*, 2013, т.9, выпуск 1, С. 72-75.

106. Максименко С.М., Медведєв В.С. Юридична психологія: підручник. Київ: Видав. Дім «Слово», 2018. 448 с.

107. Дідковська-Бідюк М.В. Профайлінг як складник професійної діяльності працівників Національної поліції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. Херсон, 2018. № 4, С. 258-262.

108. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ МВС України від 06.02.2019 № 88. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> (дата звернення: 11.10.2021).

109. Шепітько В.Ю., Журавель В.А., Авдєєва Г.К., Стороженко С.В., Автоматизовані інформаційні системи як засіб удосконалення розслідування вбивств. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 161–172.

110. Александренко О.В., Женунтій В.І. Інноваційні та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали

міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. 164 с.

111. Авдєєва Г.К., Булукув О.Ю. Інноваційні продукти, розроблені співробітниками НДІ вивчення проблем злочинності імені Академіка В.В. Сташиса спільно з науковцями кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці*: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків: Право, 2019. 164 с.